

Lõuna-Eesti turismistrateegia 2025-2030

Tellijä: SA Tartumaa Turism

Kontaktisik: Kanni Kallastu

Kontakt: kanni.kallastu@visitsouthestonia.com

Täitja: Civitta Eesti AS

Kontaktisik: Kristina Kapajeva

Kontakt: kristina.kapajeva@civitta.com

2024

Lõuna
Eesti

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	3
Mõisted ja lühendid	4
Turismivaldkonna trendid	1
Sihtturgude ülevaade	4
Siseturism	4
Väliturism	5
Euroopa Liidu turg	7
Euroopa Liidu väline turg	10
Fookussoovitused Lõuna-Eestile	12
Põhimõtted	15
Üldeesmärk ja visioon	18
Turismi arendamine	20
Kultuuriturism	25
Toiduturism	27
Äriturism	29
Seiklus- ja terviseturism	31
Loodusturism	33
Lisa 1. Metoodika	35
Lisa 2. Lõuna-Eesti turismivaldkonna toimimismudel	36
Lisa 3. Tegutsevad võrgustikud Lõuna-Eestis	41
Lisa 4. Maakondade ülevaade	46
Jõgeva maakond	46
Võru maakond	48
Valga maakond	50
Põlva maakond	52
Tartu linn ja maakond	55
Lisa 5. Julgete tulevikutegevuste sõnastused	61

Sissejuhatus

Lõuna-Eesti paistab silma mitmekesise kultuuripärandi, ainulaadse looduse ja külalislahkete kogukondadega. Nende tugevuste rakendamiseks ja võimestamiseks on SA Tartumaa Turism koostanud Lõuna-Eesti turismistrateegia aastateks 2025–2030, mille eesmärk on kujundada piirkonnast **elamusterohke, külalislahke ja kestlik turismisihtkoht, mis pakub elamusi igale külastajale olenemata reisi eesmärgist või hooajast**. Strateegia seab selged ja terviklikud arengusuunad, mis toetavad tasakaalustatud ja jätkusuutlikku kasvu ning tugevdavad Lõuna-Eesti mainet atraktiivse turismi piirkonnana nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt.

Strateegia koostamisse olid kaasatud juhtrühm ning kuus valdkondlikku töörühma, kes analüüsisid põhjalikult piirkonna vajadusi ja mõtestasid tulevikusuundi. Kaasatud olid ettevõtjad, KOVide, MAROde ja MAKide esindajad, turismivõrgustike esindajad jne. Protsessi käigus korraldati mitmeid seminare ja kohtumisi, mille käigus kaardistati sihtrühmade ootused ja vajadused. Lisaks viidi läbi turismitrendide ja sihtturgude analüüs, et strateegia vastaks just Lõuna-Eesti eripäradele ja arengupotentsiaalile.

Valminud strateegia on praktiline töödokument, mis sisaldab konkreetseid eesmärke ning samme nende saavutamiseks. Fookuses on maakondade- ja sektoriteülene koostöö, mis toetab piirkonna ühtlast arengut. Strateegia lähtub Lõuna-Eestile omasest identiteedist ning edendab kestlikkust, koostööd ja nutikaid lahendusi, aidates Lõuna-Eestit kujundada maailmatasemel turismisihtkohaks.

Mõisted ja lühendid

EIS – Ettevõtluse- ja Innovatsiooni Sihtasutus

PEEK – atraktiivne piirkondlik ettevõtlus- ja elukeskkond

MARO – maakondlik arendusorganisatsioon, mis viib ellu teatud ülesandeid, mis tulenevad endistest maavalitsustest (sh maakondliku arendustegevuse, kultuuritöö ja siseturvalisusega seonduv). Mõnedes maakondades osutavad MARO teenuseid MAKid, mõnedes maakondlikud omavalitsusliidud¹.

MAK – igas Eesti maakonnas tegutsev maakonna omavalitsuste poolt asutatud arenduskeskus, mis pakub ettevõtluse ja kodanikuühiskonna valdkonnas ettevõtlus- ja elukeskkonna arendamisele suunatud teenuseid².

KOV – kohalik omavalitsus

VT – Visit Tartu (Tartu linna turismi esindajana)

Klaster – Lõuna-Eesti Turismiklaster (elluviijana töötajaskond, finantseerijana klasteri tulud)

SATT – Sihtasutus Tartumaa Turism (Lõuna-Eesti Turismiklaster + Visit Tartu)

Story telling – on turundusvõte, mille abil brändid loovad emotsionaalse sideme oma sihtrühmaga, jutustades autentseid, loovaid ja inspireerivaid lugusid. Hästi üles ehitatud narratiiv aitab esile tuua brändi väärtusi, tekitada usaldust ning kõnetada sihtgruppi sügavamal ja meelde jääval moel.

Sisenemisväravad – kohad, kuhu külastajad esmakordselt saavad ja kust nad saavad esimese ülevaate sihtkohast. Turismi kontekstis tähistavad sisenemisväravad olulisi sõlmpunkte – nagu lennujaamad, bussijaamad ja rongijaamad – kus avaneb võimalus tutvustada piirkonna turismivõimalusi ning pakkuda külastajatele vajalikku teavet ja inspiratsiooni edasiseks teekonnaks.

Free independent traveller tourism Kontseptsioon keskendub iseseisvale ja paindlikule reisimisele, kus reisija kavandab ja korraldab oma teekonna ilma organiseeritud grupireiside abita. See lähenemine on populaarne eelkõige nende seas, kes eelistavad isikupärastatud ja ainulaadseid reisikogemusi, mis võimaldavad sügavamalt suhestuda sihtkoha kultuuri, inimeste ja igapäevaeluga.

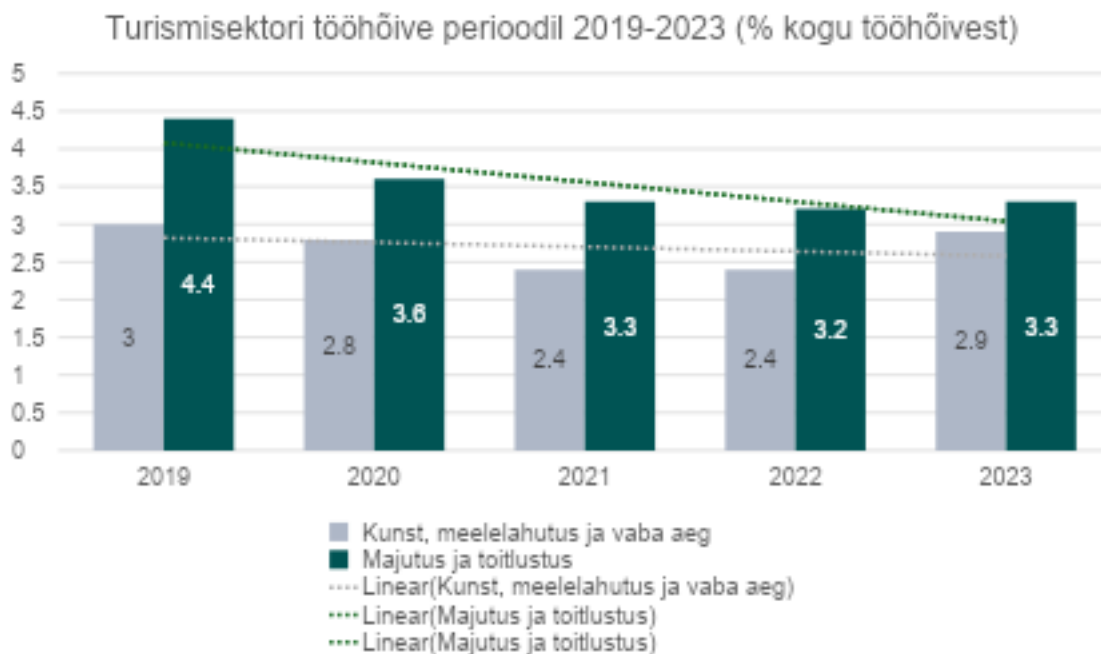
¹ MAK vorgustiku strateegia 2020-2025. [Link](#)

² MAK vorgustiku strateegia 2020-2025. [Link](#)

Turismivaldkonna trendid

Turismisektori arengut on oluliselt mõjutanud Covid-19 pandeemia, mille järel on teenuste pakkumisel jätkuvalt keskne roll ohutusel, vastutustundlikkusel ja paindlikkusel. Pandeemiale järgnenud aastatel on tööhõive majutuse, toitlustuse, kunsti ja meelelahutuse valdkondades näidanud langustrendi (vt Joonis 1). Kriisi majanduslik mõju sundis paljusid ettevõtteid personali vähendama, mistõttu siirdus suur osa tööjõust stabiilsematesse sektoritesse. See muutus tõi omakorda kaasa kvalifitseeritud tööjõu puuduse, mida on valdkondliku väljakutsena rõhutatud ka riiklikus turismistrateegias.

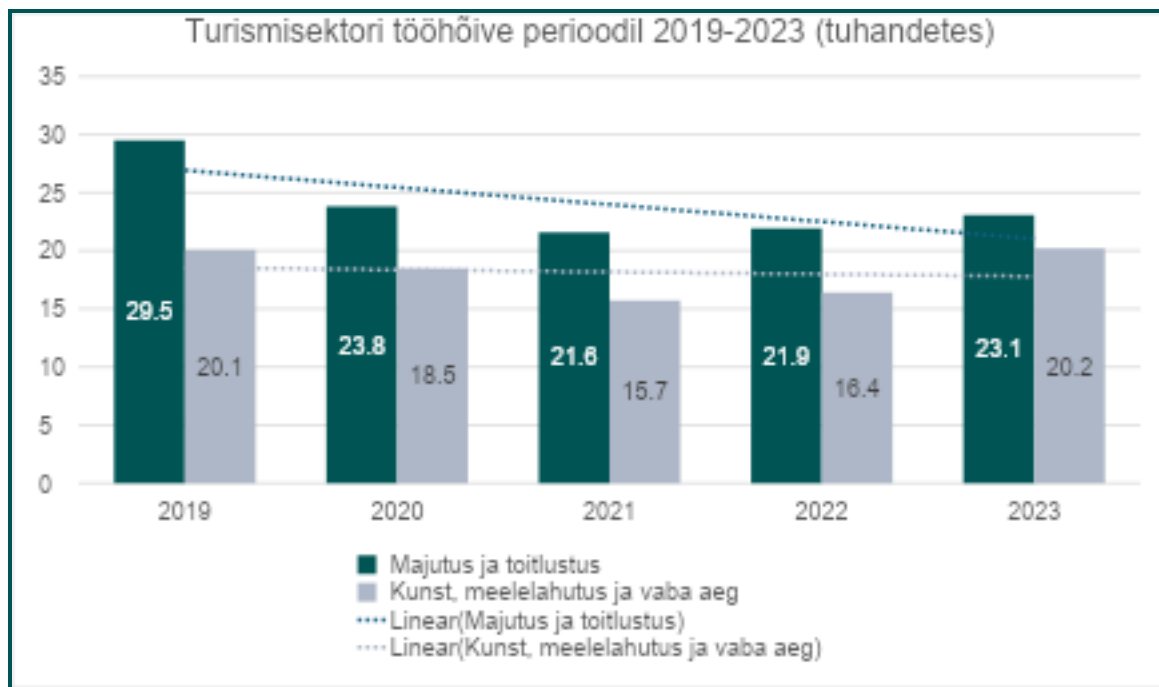
Joonis 1 annab ülevaate turismisektori tööhõivest aastatel 2019-2023, peegeldades kriisi mõju valdkonnale.

Joonis 1 Eesti turismisektori tööhõive perioodil 2019-2023³

Alates Covid-19 kriisi algusest on Eesti majutus- ja toitlustussektor kaotanud märkimisväärsel hulgal töökohti – aastaks 2023 oli sektoris 6 400 töötajat vähem kui enne kriisi (vt Joonis 2). Tööhõive oli kõige madalam 2021. aastal, mil töötajate arv vähenes lausa 7 900 inimese võrra. Kunsti, meelelahutuse ja vaba aja sektoris toimus samuti tööhõive langus, kuid taastumine on olnud kiirem: 2023. aastaks ületas tööhõive tase juba kriisieelset ehk 2019. aasta taset ligikaudu 100 töötaja võrra.

³ Statistikaamet. Andmekogu TTo200: Hõivatud ja palgatöötajad

Joonis 2 Eesti turismisektori tööhõive perioodil 2019-2023

Euroopa turismisektor on tänaseks Covid-19 kriisist järk-järgult taastumas, kuid täielik taastumine võtab veel aega. 2023. aastal külastas Euroopat endiselt 6% vähem turiste kui kriisieelsel, 2019. aastal, samas kui 2021. aastal oli külastatavus 2019. aastaga võrreldes koguni 59% madalam⁴.

Ka Eesti turismisektor näitab taastumise märke, kuid külastajate arv ei ole veel jõudnud pandeemiaeelsele tasemele. Taastumist pärsvad mitmed tegurid, sealhulgas kasvavad hinnad ja sõda Ukrainas, mille tõttu oleme väliskülastajate jaoks ohupiirkond⁵.

Üheks negatiivseks valdkonda mõjutavaks trendiks on viimaste aastate hoogne hinnataseme tõus, mille tõttu on **Eesti külastajate jaoks muutumas liialt kalliks sihtkohaks**. Euroopa Komisjoni koostatud leibkonna kulutuste hinnataseme indeksist⁶ on näha, et Soome hinnatase on Euroopa keskmisest 24,5% kõrgem. Eesti hinnatase on Euroopa keskmisest 2% madalam, kuid näiteks Läti ja Leedu hinnatasemed on vastavalt koguni 13% ja 19% madalamad. 2023. aasta seisuga on Eesti majutuskohdade hinnad muutunud võrreldes 2019. aastaga 14% kallimaks. Tõusnud on ka tarbijahinnaindeks, mis on 2023. aastal eelneva aastaga võrreldes 9,2% kõrgem⁷. Kliendid hindavad järjest enam head hinna ja kvaliteedi suhet, mistõttu on oluline, et kõrged hinnad väljenduksid ka turismisektori pakutavas kvaliteedis⁸.

⁴ UN Tourism. [2024]. International Tourism to Reach Pre-Pandemic Levels in 2024. [Link](#).

⁵ ERR. [2023]. Turismisektor näeb turistide vähesuse põhjusena sõda ja hinnatõusu. [Link](#).

⁶ Comparative price levels of consumer goods and services. [Link](#).

⁷ Statistikaamet. Hinnad. [Link](#). Vaadatud 06.08.

⁸ European Travel Commission. [2024]. European tourism 2024 – Trends & Prospects. [Link](#).

Eesti Turismi pika vaate kohaselt on Eesti on aastal 2035 **tuntud, kestlik ja uuenduslik sihtkoht** ning turismi panus majandusse on kahekordistunud⁹. Eesti turismisektor efektiivne, digitaalselt arenenud, keskkonnasõbralik ja pakub aastaringelt autentseid turismitooteid üle Eesti. Kõrgetasemeline külalislahkus tagab turismi osapoolte, kohalike elanike ja turistide kõrge rahulolu.¹⁰

Lõuna-Eesti turismitrendid järgivad üldisi riiklikke suundi – järjest enam pööratakse tähelepanu **kestliku turismi arendamisele ja edendamisele**. Külastajad hindavad turismiobjekte valides üha enam kestlikku infrastruktuuri, näiteks head ühistranspordiühendust, mis võimaldab avastada uusi sihtkohti keskkonnasõbralikult¹¹. Siiski on maapiirkondade taristu ja ligipääsetavus jätkuvalt puudulik. Paljusid turismiobjekte ei ole ühistranspordiga võimalik külastada ning see pärsib kestliku turismi arengut.

Olulisemaks on muutunud ka **võrdõiguslikkus**, keskendudes meeste ja naiste võrdsele kaasamisele erinevate sektorite tööhõivesse ja tegevuste korraldamisse.¹²

Kestlikkuse tõusuga on turismisektori jaoks oluline¹³:

- Ökoloogiliste protsesside, looduspärandi ja bioloogilise mitmekülgsuse säilitamine.
- Elujõulise ja pikaajalise majandustegevuse tagamine.
- Sidusrühmade teadlikkuse tõstmine ning valdkonna sihipärane ja strateegiline juhtimine.

Turismi valdkonda mõjutavad olulisel määral valdkondlikud megatrendid, milleks on Eesti turismi pika vaate põhjal:

- **Reisisoov ja virtuaalne reisimine:** Inimesed jätkavad reisimist, kuna see on loomumane, sealhulgas virtuaalne reisimine.
- **Turismisihtkohtade kontsentratsioon:** Suur osa reisijatest keskendub vähestele maailma populaarsetele sihtkohtadele, samas kasvavad kodulähedased reisirid.
- **Sihtkohtade kandevõime:** Kliimamuutused nõuavad kestlikkuse põhimõtete ja eesmärkide järgimist. Kestlikkuse eesmärgid sihtkohtade koormustaluvuse arvestamist. Samal ajal suureneb inimeste teadlikkus loodushoidlikkusest ja tekib reisihäbi.
- **Nišiturismi ja autentsuse kasv:** Vähem tuntud sihtkohad muutuvad populaarsemaks, sealhulgas suunamudijate ja kõneisikute mõjul, sest turistid otsivad autentseid kogemusi ja olulist väärtust võib pakkuda ootusi ületav külalislahkus.

⁹ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Eesti turismi pikk vaade 2035+. [Link](#)

¹⁰ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Eesti turismi pikk vaade 2035+. [Link](#)

¹¹ Lõuna-Eesti turismistrateegia 2021–2025. [2022]. [Link](#)

¹² OU Cumulus Consulting; Civitta Eesti AS. [2021]. Tartumaa ettevõtluskeskkonna tugiteenuste hetkeseis ja arengusuunad. [Link](#).

¹³ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Turismistrateegia 2022–2025. [Link](#)

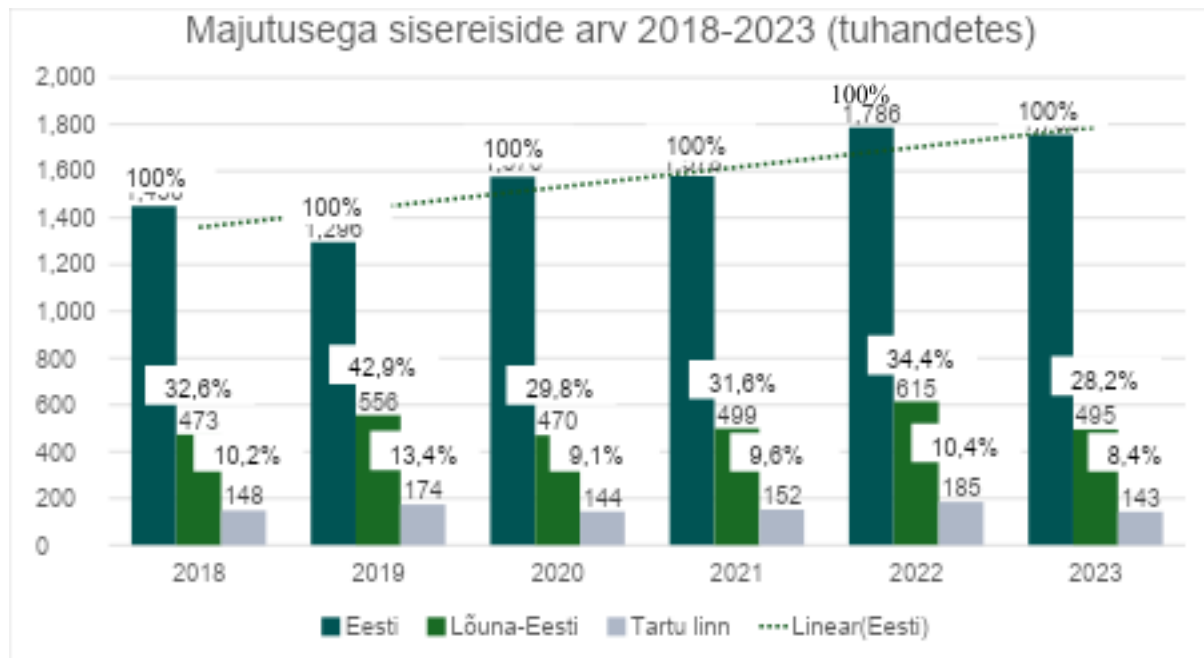

- **Huvipõhine ja ootamatutel põhjustel reisimine:** Reisi eesmärgid on mitmekülgsed, sealhulgas eraldusturism ja altruistlik reisimine, mis peegeldavad uue põlvkonna reisijate eelistusi.
- **Aeglase ja paindliku reisimise trend:** Kasvab soov ühendada reisimist ja elustiili, eelistades pikemaid ja rahulikumaid kogemusi.
- **Vaikuse ja eksklusiivse turismi kasv:** Luksusturism ja vaikuse pakkumine muutuvad nišisihthoortade võimaluseks.
- **Regeneratiivse turismi kasv:** Kasvab reisimine, mis on suunatud sihtkohtade ja kogukondade aktiivsele taastamisele ja positiivse mõju loomisele.¹⁴

Turismi megatrendid toovad kaasa väljakutseid, aga loovad ka võimalusi. Näiteks kasvav huvi kodulähedase ja autentse turismi vastu soodustab Lõuna-Eesti kui omanäolise ning rahulikuma sihtkoha atraktiivsust, eriti keskkonnateadlike reisijate seas. Samas toob kestlikkuse nõuete ja sihtkohtade kandevõime arvestamine kaasa vajaduse teadlikuks planeerimiseks, et tagada elamusterohke ja vastutustundlik külalislahkus.

Sihtturgude ülevaade

Siseturism

Joonis 3 Majutusega sisereiside arv 2018-2023¹⁵

¹⁴ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Eesti turismi pikk vaade 2035+. [Link](#)

¹⁵ Statistikaamet TUGI: MAJUTATUD | Näitaja, Maakond, Elukohariik ning Vaatlusperiood. [Link](#).

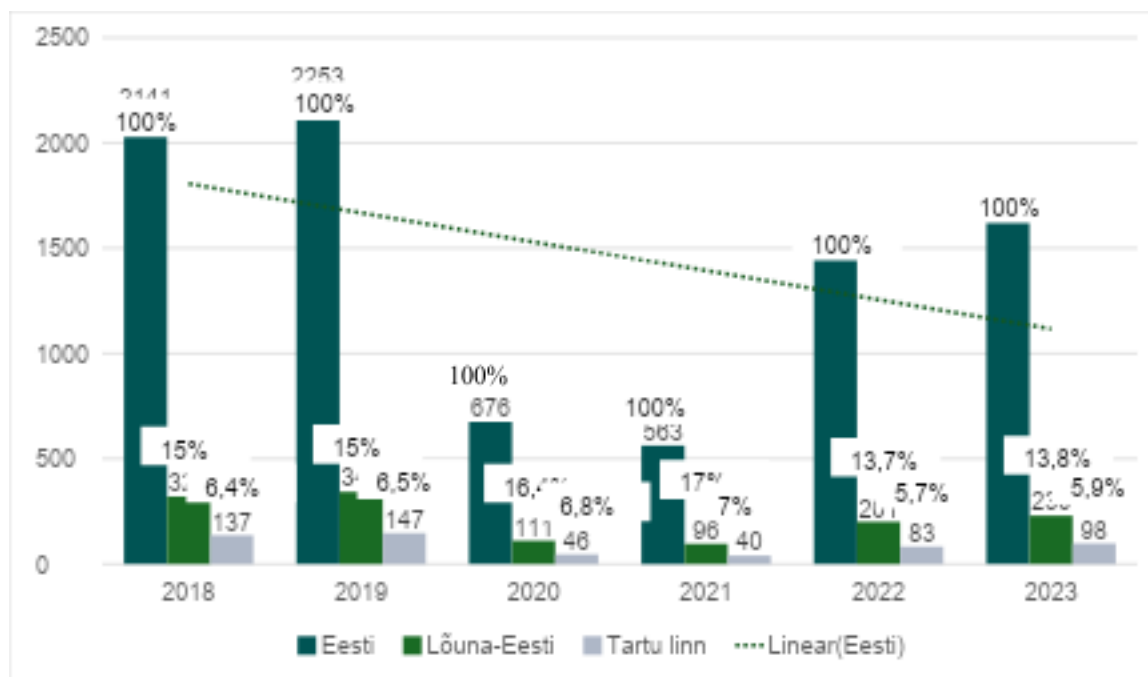

Kui Eestis üldisemalt on siseturism kasvutrendis ning ületas 2023. aastal Covid-19 pandeemia eelsed näitajad (Joonis 3), siis Lõuna-Eesti külastatavus ei ole veel pandeemia eelset taset saavutanud. 2023. aastal langes Lõuna-Eestis majutatud sisekülastajate arv võrreldes eelneva aastaga ligikaudu 24% (Joonis 3).

Pandeemia ajal olid üheks Eesti siseturismi hoogustumise põhjuseks välisriikidesse reisimise piirangud. Lisaks on Eesti siseturismi kasvu mõjutanud majanduslik ebakindlus ja kasvavad elamiskulud, mis on pannud inimesi otsima soodsamaid puhkusevõimalusi kodumaal. Samas jälgitakse ka siseturismi puhul üha rohkem kohapealseid kulutusi, otsitakse tasuta alternatiive ja tehakse vähem emotsioonioste.

Lõuna-Eesti puhul võib majutusega sisereiside arvu vähenemise põhjus peituda üldises hinnataseme tõusus – inimeste reisirid on lühemad ja tihtipeale ilma ööbimiseta. Samuti võib põhjus olla seotud odavlendude ja odavamate sihtkohtade hindadega, millega on Lõuna-Eesti turismisektoril raske konkureerida.

Väliturism

Joonis 4 Majutatud väliskülastajate arv 2018-2023¹⁶

Väliskülastajate arv vähenes Eestis pärast 2019. aastat ligikaudu 75% võrra ning saavutas madalaima punkti 2021. aastal (Joonis 4), mil majutatud väliskülastajate arv oli umbkaudu 560 000 inimest. Langustrendi peamiseks põhjuseks on Covid-19 pandeemiaga seotud reisimispiirangud. Väliskülastajate arvu aeglast taastumist on

¹⁶ Statistikaamet TULI: MAJUTATUD | Näitaja, Maakond, Elukohariik ning Vaatlusperiood. [Link](#).

muuhulgas kindlasti mõjutanud sõda Venemaa ja Ukraina vahel – inimesed kardavad Eestisse reisida.

Samas oli 2021. aastal Lõuna-Eesti külastatavus protsentuaalselt võrreldes ülejäänud Eesti piirkondadega kõige parem – 17% kogu riigi väliskülastajatest majutati Lõuna-Eestis. Kokkuvõttes on Eestis ööbivate väliskülastajate arv alates 2022. aastast kasvutrendis, kuid ei küündi siiski pandeemia eelsele tasemele.

Prioriteedid

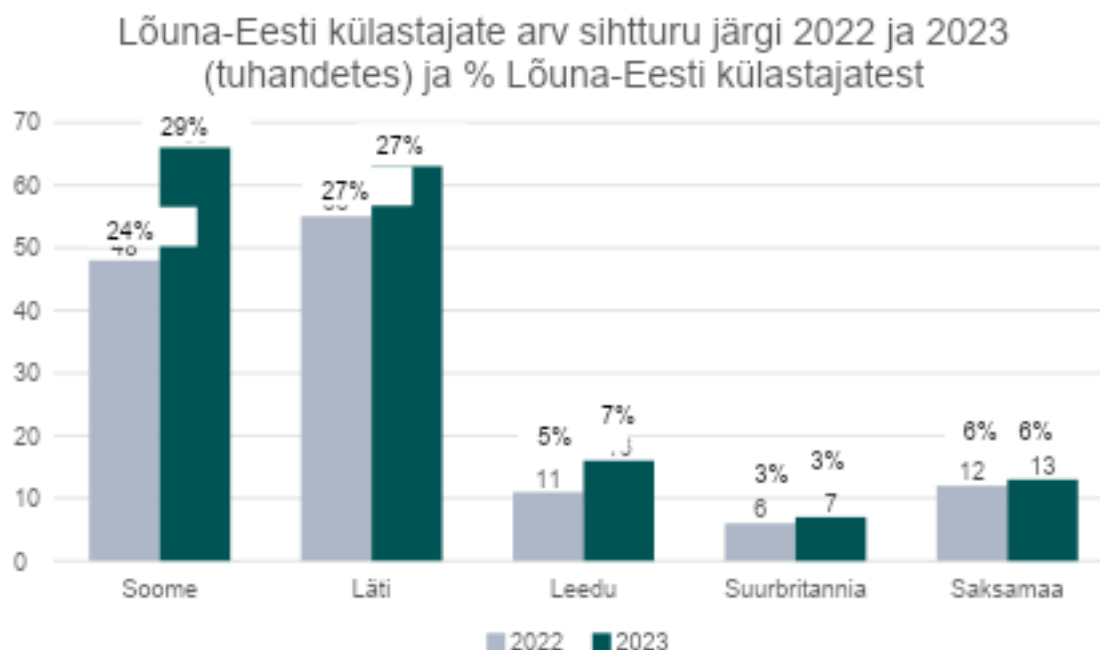
Riikliku turismistrateegia kohaselt jaotub Eesti üldine sihtturg turismivaldkonnas kolmeks:

- **I prioriteet:** lähiturgude nõudluse taastamine nii kiiresti kui võimalik, tehes pidevalt laiahaardelisi turundus- ja müügiedendustegevusi. Lähiturud on naaberriigid ja riigid, kust saab Eestisse mitte rohkem kui kahe lennutunniga.
- **II prioriteet:** Euroopa riigid, kust on Eestisse otselennuühendused ja mille külastajate osakaal on Eestis olnud järjepidevalt suur (Saksamaa, UK jt) või kus on rohkesti potentsiaali Eestit avastama tulla (Šveits, Austria, Holland, Belgia, Itaalia jt). Kommunikatsiooni, turundust ja müügiedendust tehakse vastavalt turismi võimalikkusele, aga oluline on pidevalt olla pildis ja aktiivne ka turismile passiivsetel aegadel.
- **III prioriteet:** kaugturud. Kui turism on lubatud, siis viiakse ellu täiemahulised turundustegevused. Seni toimub pidev minimaalne tegevusfoon, et hoida huvi ja tekitada Eesti-teadlikkust. Kaugturgude osas tehakse koostööd ka naaberriikidega (Balti riigid või Soome).¹⁷

Statistiliste andmete põhjal oleks Lõuna-Eesti jaoks kõige otstarbekam keskenduda Soome, Läti, Saksamaa, Leedu ja Suurbritannia sihtturgudele, kuna need on külastajate arvestuses stabiilselt esindatud läbi aasta, ehkki külastajate arv kuude lõikes kõigub. Erinevalt ajutisi hüppeid tegevast turust (nt Itaalia või Holland), tagavad need sihtturud pideva kohalolu, võimaldades arendada teenuseid just nende vajadusi ja ootusi silmas pidades. Lisaks on oluline jätkuvalt pöörata tähelepanu ka Eesti siseturule ning kohalike külastajate kaasamisele, kuna kõigi nimetatud sihtturgude puhul on märgata külastajate arvu tõusutrendi (Joonis 5).

Protsentuaalselt moodustasid Lõuna-Eesti väliskülastajatest soomlased 2022 ja 2023 aastatel vastavalt 24% ja 29%. Läti külastajad moodustasid samadel aastatel 27% kõikidest Lõuna-Eesti külastajatest, Leedu külastajad vastavalt 5% ja 7%, Saksamaa 6% ning Suurbritannia 3%. Trendina on näha Soome ja Leedu külastajate osakaalu tõusu, Läti, Suurbritannia ja Saksamaa külastajate arv jäi aastatel 2022 ja 2023 protsentuaalselt samale tasemele.

¹⁷ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Turismistrateegia 2022-2025. [Link](#).

Joonis 5 Lõuna-Eesti sihtturu külastajad riikide lõikes 2022 ja 2023¹⁸

Euroopa Liidu turg

Euroopa Liidu külastajatest väisavad Eestit enim Soome ja Läti turistid. Kõige enam kulutavad keskmiselt Eestis reisi kohta raha soomlased (317€) ja sakslased (315€) ning kõige vähem Leedu turistid (150€). Soomest pärit külastajaid oli Lõuna-Eestis 2023. aastal eelneva aastaga võrreldes 28% rohkem. Lätist pärit külastajate arv kasvas 2023. aasal eelneva aastaga võrreldes 13% ning Leedu külastajate arv kasvas koguni 31%. Samas moodustasid Leedu külastajad kõikidest Lõuna-Eesti külastajatest 2023. aastal kokku kõigest 7%.

Lõuna-Eesti turismisektori puhul on oluline täpsemalt uurida eelmainitud külastajate arvu tõusu põhjuseid. Erilist rõhku tuleks pöörata Leedu külastajatele, kelle arv on protsentuaalselt kasvanud kõige enam.

Soome¹⁹

Soome väliskülastajate ööbimiste arv moodustab kõikidest sihtturu riikidest 38,5% ning on kõige kõrgem näitaja. Statistikaameti²⁰ andmetel külastas 2023. aastal Eestit 696 978 Soome külastajat. Aastal 2023 ööbis Eestis 19,5% rohkem Soome külastajaid kui 2022. aastal. Hindade poolest on Soome siiani veidi Eestist kallim, mistõttu võib eeldada, et Eestisse reisimine on nende jaoks pigem soodne. 65% soomlastest reisib Eestisse puhkuse eesmärgil, 9% tööreisina, 8% sugulaste ja tuttavate külastamise eesmärgil ning protsentuaalselt sama hulk

¹⁸ Statistikaamet. TULI: MAJUTATUD | Näitaja, Maakond, Elukohariik ning Vaatlusperiood. [Link](#).

¹⁹ Soome. Põhinäitajad 2023. [Link](#).

²⁰ Statistikaamet. TULI: MAJUTATUD | Näitaja, Maakond, Elukohariik ning Vaatlusperiood. [Link](#).

kultuuriüritustel osalemise eesmärgil. Protsentuaalselt külastavad Eestit enim 45-54-aastased (21%) ja 55-64-aastased (22%). Keskmiselt kulutavad soomlased ühe reisi jooksul 317€, mis on öö kohta 153€.

Soomlaste peamiseks fookuseks on kultuuripuhkus – sündmuste ja muuseumite külastamine – toiduturism ja tervise puhkus – spaade külastamine, toidukultuuri nautimine ning eripäraste toidutraditsioonidega tutvumine. Eestiga konkureerivad turud on soomlaste vaates Soome ise (75% soomlastest plaanib 2024. aastal reisida just Soomes), Rootsi (18%) ja Läti (3%).

Lõuna-Eestisse jõuab aga Soomest pärit külastajaid võrdlemisi vähe – vaid 5,2% kõikidest Soomest Eestisse saabunud reisijatest ööbib Lõuna-Eestis, neist suurem osa, 4%, ööbib Tartus.

Läti²¹

Läti väliskülastajate ööbimiste arv moodustab kõikidest sihtturu riikidest 10,8%. Aastal 2023 külastas Statistikaameti andmetel Eestit 229 163 Läti päritolu külastajat²². Samal aastal ööbis Eestis 13,2% rohkem Läti turiste kui 2022. aastal. 42% lätlastest reisib Eestisse puhkuse eesmärgil, 16% tööreisina, 15% sugulaste ja tuttavate külastamise eesmärgil. 9% külastajatest tuleb Eestisse kultuuriüritusi külastama ning 5% külastajatest tuleb Eestisse spordi eesmärgil. Protsentuaalselt sama kogus (5%) läbib Eestit transiidina.

Kõige enam külastavad Eestit 35-44-aastased külastajad (30%), 25-34-aastased (25%) ja 45-54-aastased (23%). Keskmiselt kulutavad lätlased ühe reisi jooksul 150€, mis on öö kohta 88€.

Läti turu suurim fookus on suunatud spaapuhkustele – veekeskustele ja atraktsioonidele – ning kultuuripuhkusele – kultuuri- ja spordisündmuste külastamine, vaatamisväärsuste, muuseumite ja teaduskeskuste külastamine. Eestiga konkureerivateks sihtriikideks on lähiriigid Leedu, Rootsi ja Soome.

Suur osa kõikidest Eestisse saabuvatest Läti päritolu külastajatest väisab Lõuna-Eestit – kõikidest ööbimistest 18,4% on Lõuna-Eestis, 11,5% ööbimistest Tartu linnas.

Saksamaa²³

Statistikaameti andmetel külastas 2023. aastal Eestit 87 787 Saksa päritolu külastajat²⁴. Saksamaalt turistide osakaal Eesti väliskülastajate ööbimistest oli 6,1%. Aastal 2023 ööbis Eestis 13,7% rohkem Saksamaa päritolu külastajaid kui

²¹ Läti. Põhinäitajad 2023. [Link](#).

²² Statistikaamet. TUL31: MAJUTATUD | Näitaja, Maakond, Elukohariik ning Vaatlusperiood. [Link](#).

²³ Saksamaa. Põhinäitajad 2023. [Link](#).

²⁴ Statistikaamet. TUL31: MAJUTATUD | Näitaja, Maakond, Elukohariik ning Vaatlusperiood. [Link](#).

2022. aastal. 63% sakslastest reisib Eestisse puhkuse eesmärgil, 11% tööreisina, 10% saabub Eestisse sugulaste või tuttavate külastamiseks. 6% külastajatest väisab Eestit kultuuriüritusel osalemiseks.

Kõige enam väisavad Eestit 25-34-aastased külastajad (26%), 35-44-aastased (15%) ja 45-54- ning 55-64-aastased (17%). Keskmiselt kulutavad sakslased ühe reisi jooksul 315€, mis on öö kohta 95€.

Sakslastest puhul on suurim fookus looduspuhkusel (looduselamuste pakkumine, matkamine, saarte külastamine) ja kultuuripuhkusele (arhitektuuriobjektide, muuseumite ja mõisate külastamine). Peamisteks konkureerivateks turgudeks on Eesti jaoks Läti, Poola, Leedu, Soome ja Rootsi, kuhu on mugavam reisida ja millega on head lennuühendused.

7,8% kõikidest Eestit külastavatest Saksamaalt pärit külastajatest ööbib Lõuna-Eestis, neist 4,7% Tartus.

Leedu²⁵

2023. aastal väisas Statistikaameti andmetel Eestit 78 962 Leedu külastajat²⁶. Leedu väliskülastajate ööbimiste arv moodustab kõikidest sihtturu riikidest 3,9%. Aastal 2023 ööbis Eestis 25,7% rohkem Leedust pärit külastajad kui 2022. aastal. 34% leedukatest reisib Eestisse puhkuse eesmärgil, 24% tööreisina, 15% külastajatest tuleb Eestisse kultuuriüritustel osalemise eesmärgil. 9% Leedu turistidest läbib Eestit transiidina. 8% külastajatest reisib Eestisse spordi eesmärgil ning protsentuaalselt sama kogus väisab Eestit sugulaste või tuttavate külastamiseks.

Kõige enam külastavad Eestit 35-44-aastased (26%), 25-34-aastased (23%) ja 45-54-aastased (24%) külastajad. Keskmiselt kulutavad leedukad ühe reisi jooksul 182€, mis on öö kohta 90€.

Lõuna-Eestis ööbib 12% kõikidest Eestisse reisivatest Leedu turistidest, neist 8,1% ööbib Tartus.

Leedust pärit külastajate puhul on suurim fookus on looduspuhkus (looduselamused, matkamine) ja kultuuripuhkus (arhitektuuriobjektide, muuseumite ja mõisate külastamine). Suurimateks konkurentideks on Eesti jaoks Läti, Poola, Skandinaavia ja Soome, kuhu on lihtne reisida ja kus on mitmed teemaparkidega sihtkohad peredele.

²⁵ Leedu. Põhinäitajad 2023. [Link](#).

²⁶ Statistikaamet. TULI 31: MAJUTATUD | Näitaja, Maakond, Elukohariik ning Vaatlusperiood. [Link](#).

Euroopa Liidu väline turg

2023. aastal kasvas võrreldes eelneva aastaga Eestis märkimisväärselt Jaapanist pärit külastajate arv, mis tõusis 228%. USAst pärit külastajate arv kasvas 20,6% ning Suurbritanniast pärit külastajate arv 30,4%. Kõige rohkem külastajaid saabus Suurbritanniast, kokku 60 210 külastajat, järgnes USA 44 981 ja Jaapan 5962 külastajaga.

Lõuna-Eestis ööbis 5,7% Suurbritanniast pärit külastajatest, mis on suurim osakaal Euroopa Liidu välistest turgudest. USAst pärit turistid kulutasid Lõuna-Eestis keskmiselt 507€ reisi kohta. Suurbritannia külastajate puhul oli keskmine kulu 381€ ja Jaapanist pärit turistidel 349€.

Euroopa Liidu välisel turul tuleks suurimat rõhku pöörata Jaapani külastajatele, kelle osakaal on kasvanud teiste riikide külastajatega võrreldes oluliselt rohkem. Seejuures tuleb uurida, millised on Jaapanist pärit külastajate peamised põhjused Eestisse reisimiseks. Lisaks on mõistlik tähelepanu pöörata ka USA külastajatele, kelle puhul on näha suurimaid kulutusi reisi kohta.

Suurbritannia²⁷

Suurbritannia külastajate osakaal väliskülastajate ööbimistest on 3,6%. 2023. aastal külastas Eestit Statistikaameti andmetel 60 210 külastajat²⁸. Suurbritanniast pärit külastajaid ööbis Eestis samal aastal 30,4% rohkem kui 2022. aastal. 45% brittidest reisib Eestisse puhkuse eesmärgil, 19% tööreisina, 15% saabub Eestisse sugulaste või tuttavate külastamiseks. 9% külastajatest väisab Eestit kultuuriüritusel osalemiseks.

Kõige enam külastavad Eestit 25-34-aastased (27%), 35-44-aastased (20%) ja 45-54-aastased (18%) külastajad. Keskmiselt kulutavad Suurbritannia külastajad ühe reisi jooksul 381€, mis on öö kohta 132€.

Lõuna-Eestis ööbib 5,7% kõigist Eestisse reisivatest Suurbritannia päritolu külastajatest, neist 4,8% ööbib Tartus.

Peamisteks reisi eesmärgiks on kultuuripuhkus – linnapuhkus, UNESCO maailmapärandi vaatlemine ning olulise trendina on tõusmas talvetegevused. Lisaks on olulisel kohal looduspuhkus, mis on aastaringsest kiiresti ja lihtsalt kättesaadav. Eesti peamisteks konkurentideks on Soome ja Läti – sihtkohad, kuhu on lihtne reisida eeskätt tänu heale lennuühendusele ning mis pakuvad samuti atraktiivseid loodusturismi võimalusi.

²⁷ Suurbritannia. Põhinäitajad 2023. [Link](#).

²⁸ Statistikaamet. TULIJA: MAJUTATUD | Näitaja, Maakond, Elukohariik ning Vaatlusperiood. [Link](#).

Ameerika Ühendriigid

2023. aastal saabus Eestisse EASi andmetel 44 981 USA päritolu külastajat, moodustades 4,9% kõigist välituristide ööbimistest²⁹.

2023. aastal ööbis Eestis 20,6% rohkem USA külastajaid kui aasta varem. Enamik Ameerika Ühendriikide turiste (61%) saabub Eestisse puhkuse eesmärgil, 16% tuleb tööasjus ning 11% külastab siin elavaid sugulasi või tuttavaid. Ligikaudu 6% USA külastajatest reisib Eestisse kultuuriüritustel osalemiseks.

Vanuseliselt on kõige arvukamalt esindatud 45–54-aastased (22%), neile järgnevad 55–64-aastased (20%) ja 25–34-aastased (16%) külastajad. Ühe reisi jooksul kulutab USA turist keskmiselt 507 eurot, mis teeb öö kohta ligikaudu 145 eurot.

USA külastajate peamiseks reisieesmärgiks on kultuuripuhkus – eelkõige UNESCO maailmapärandi objektide, arhitektuuri ja ajaloolise miljöö kogemine. EAS-i fookussõnumitega kooskõlas kõnetavad neid ka Eesti rahvuslikud eripärad, nagu suitsusaun, vanausuliste traditsioonid, Kihnu kultuur ja teised unikaalsed paigad. Eestit muudab atraktiivsemaks ka võimalus kombineerida külastus reisiga lähiriikidesse, näiteks Soome pealinna Helsingisse.

Lõuna-Eestis ööbis 4,1% kõikidest Eestisse reisinud USA päritolu külastajatest, neist 3,2% ööbis Tartu linnas.

Konkureerivate riikide kohta ei ole USA külastajate puhul häid andmeid, kuid eelnev info võimaldab eeldada, et Eesti suurimateks konkurentideks on Soome ja Läti. Mõlemad sihtkohad on Eestiga sarnased nii arhitektuuri kui piirkondlike kultuuriliste eripärade poolest ning nende külastamist toetavad head lennuühendused.

Väliskülastaja uuringus²⁴ osalenud USA päritolu külastajatest (n = 244) saabus 51% Eestisse liinilaevaga ja 40% lennukiga.

Jaapan

2023. aastal külastas Eestit EASi andmetel 5962 Jaapani turisti, moodustades 0,19% kõigist välituristide ööbimistest²⁴. 2023. aastal ööbis Eestis 228% rohkem Jaapani külastajaid kui aasta varem – kui 2022. aastal jäi ööbijate arv 1817 juurde, siis 2023. aastal ulatus see 5962 külastajani.

Enamik Jaapani turiste tuleb Eestisse puhkusele – 79% vastanutest (n = 43) tõi selle välja oma reisi peamise põhjusena. Töösus tuli 12% jaapanlastest, sugulasi või tuttavaid külastas 5%, kultuuriüritustel osales samuti 5% ning veel 5% seostas oma reisi spordiga.

Vanuseliselt moodustasid suurima osa Eesti külastajatest 25–34-aastased (25%), järgnemas 65–74-aastased (21%) ja 35–44-aastased (19%).

²⁹ ERS Sihtturgude ülevaated. [Link](#).

Külastuse kestus jäi valdavalt 1–2 öö piiresse: 36% viibis Eestis ühe öö ja 30% kaks ööd. Külastajad kulutasid keskmiselt ühe reisi jooksul 349 eurot, mis teeb öö kohta keskmiseks kulutuseks 126 eurot.

Jaapani turistide seas on Eesti külastamise peamiseks eesmärgiks kultuuripuhkus – enim mainitud motiiviks oli huvi arhitektuuri vastu. Lisaks avaldas 70% vastanutest soovi avastada uusi sihtkohti, 50% mainis UNESCO maailmapärandi objektide külastamist ning 20% tõi külastamise põhjuseks välja huvi kohaliku toidu vastu.

Lähtudes neist eelistustest ning Eesti ja Jaapani kultuurilistest erinevustest, võib eeldada, et Jaapani külastajaid kõnetavad meie unikaalsed rahvuslikud eripärad nagu suitsusaun, vanausuliste traditsioonid, Kihnu kultuur, samuti võimalus kombineerida Eesti reis lähiriikide külastamisega.

Eesti peamiseks konkurentideks on jaapanlaste jaoks Soome, Läti ja Leedu – vastavalt 67%, 32% ja 30% jaapanlastest olid sama reisi jooksul külastanud ka neid riike. Selline reisikäitumine viitab piirkonna tajumisele ühtse turismiregioonina, kus naaberriigid pakuvad sarnaseid arhitektuurilisi ja kultuurilisi kogemusi.

Jaapani külastajatest 61% saabus Eestisse liinilaevaga ning 31% lennukiga, mis peegeldab suure tõenäosusega regioonisiseseks reisimiseks valitud marsruute ning mugavat ühendust Soome kaudu.

Lõuna-Eestis ööbis 4,4% Jaapani külastajatest – kõik nad peatusid Tartu linnas (kokku 264 inimest). See rõhutab Tartu kesket rolli Jaapani turistide jaoks ja viitab potentsiaalile selle külastajagrupi kasvatamiseks.

Kokkuvõttes tõi 2023. aasta Eestisse rohkem külastajaid mitmelt peamiselt sihtturult. Suurimad külastajagrupid saabusid Soomest, Lätist, Leedust ja Saksamaalt. Euroopa Liidu välistest turgudest suurenes märgatavalt külastajate arv USA-st, Suurbritanniast ja Jaapanist. Lõuna-Eestisse jõudis siiski vaid väike osa nendest, kuigi mitmel juhul on külastajate profiil selgelt kooskõlas piirkonna pakkumistega.

Fookussoovitused Lõuna-Eestile

1. Soome – põhiturg suure kulutusega ja tugeva potentsiaaliga

Soomlased moodustavad Eesti suurima välisturugrupi. Keskmise kulutus reisi jooksul on 317€, mis on Euroopa sihtturgude seas kõrgeim. Huviorbiidis on kultuuripuhkus (sündmused, muuseumid), spaad ja toiduturism. Vaatamata heale hinnatasemele ja lähedusele, ööbib Lõuna-Eestis vaid 5,2% Soome külastajatest. Lõuna-Eestit tuleks Soome turule positsioneerida kui autentset, elamusterohket ja rahulikku puhkusepiirkonda, kus on rikkalik kultuuriprogramm, piirkondlik köök ja hästi ligipääsetavad spaad.

2. Läti ja Leedu – kiiresti kasvavad lähiturud

Lätist ja Leedust pärit külastajate arv on tugevas kasvutrendis (vastavalt +13% ja +26% võrreldes 2022. aastaga). Leedukate keskmine reisikulu on 182 €, lätlastel 150 € – madalam kui teistel fookusturgudel, kuid kompenseeritud mahuga. Eriti Leedu puhul on potentsiaal suur, kuigi nende osakaal Lõuna-Eestis on veel tagasihoidlik (7%). Arvestades huvi spaa-, pere- ja kultuuripuhkuse vastu, tuleks rõhku panna tõlgitud teabele, nähtavusele ja sihitud perepakettidele. Lätlaste puhul on Tartu ja selle sündmused selge tõmbekeskus, mida tuleks veelgi strateegilisemalt esile tõsta.

3. Saksamaa – väärtust otsiv, looduselembene sihtrühm

Saksa turistid kulutavad keskmiselt 315 € reisi kohta ja eelistavad looduselamusi, kultuuri ning kvaliteetset sisu. Nad reisivad sageli individuaalselt ja ootavad tähenduslikke kogemusi. Lõuna-Eestit tuleks tutvustada rahuliku, looduslähedase kultuuri- ja puhkuse regioonina, kus on ühendatud matkarajad, pärandkultuur, mõisad ja kohalik elulaad. Potentsiaali suurendavad hea ühenduvus ja huvi keskkonnateadlike sihtkohtade vastu.

4. Suurbritannia – kultuurilembene sihtrühm, kelle huvid haakuvad piirkonna sisuga

Suurbritannia külastajate arv kasvas 2023. aastal 30,4% võrra ning nende keskmine kulutus oli 381 € reisi kohta. Huvikeskmes on kultuuripuhkus (UNESCO objektid, linnad, sündmused), aga ka talvised tegevused ja looduslähedus. Lõuna-Eestisse jõuab neist siiski vaid 5,7% – enamik peatub Tartus. Sihtgrupp ootab autentseid ja hästi pakendatud kogemusi, millesse võiksid kuuluda suitsusaun, ajalooline linnakeskkond, regionaalne toit ja rahulik elutempo. Potentsiaali aitab avada tõhus nähtavus digikanalites ja koostöö reisikorraldajatega.

5. USA – kõrge kulutusega turg, mis vajab personaalsemat lähenemist

USA turistid kulutavad Eestis enim – keskmiselt 507 € reisi kohta. Nende huvid on seotud UNESCO maailmapärandi, ajaloo, arhitektuuri ja kohaliku eripäraga, sealhulgas näiteks suitsusaun ja vanausulised. Kuigi vaid 4,1% neist jõuab Lõuna-Eestisse, haakub piirkonna sisu hästi nende ootustega. USA turg vajab elamuslikku ja isikupärast turundust, sealhulgas pakette, mis kombineerivad kultuuri, loodust ja kohalikke lugusid, ning koostööd reisikorraldajatega.

6. Jaapan – arenev nišiturg pikaajalise potentsiaaliga

Jaapani külastajate arv kasvas 2023. aastal lausa 228%. Keskmise reisikulu on 349 €. Huvikeskmes on arhitektuur, kohalik kultuur, rahulik tempo ja kvaliteetne sisu. Kõik Lõuna-Eestis ööbinud jaapanlased (4,4%) peatusid Tartus. Arvestades nende suurt tundlikkust kultuurierinevuste ja detailsuse suhtes, tuleb panustada kultuuriliselt kohandatud tõlkematerjalidesse, väikestesse gruppidesse ja professionaalsesse teenindusse. Tegu on nišituruga, mis vajab järjepidevat, sihitud arendust, kuid pakub kõrget väärtust.

Kokkuvõttes tuleb tugevdada Lõuna-Eesti positsiooni Soome, Läti ja Leedu turul selgelt eristuva kohaliku sisu ja nähtavuse kaudu. Saksamaal tuleb laiendada haaret looduse ja kultuuri kaudu. USA ja Jaapani turge kasvatada sihitud narratiivide ja elamuspõhise turunduse kaudu, keskendudes Tartu ja Lõuna-Eesti unikaalsele kultuurilisele ja looduslikule väärtusele.

Põhimõtted

Lõuna-Eesti turismistrateegia keskendub neljale läbivale põhimõttele – **kestlikkus**, **külalislahkus**, **nutikus** ja **koostöö**.

Kestlikkus

Turismisektoris tähendab kestlikkus tegevuste kohandamist säästva arengu põhimõtetega, eesmärgiga vähendada turismi negatiivset mõju keskkonnale ja kohalikele kogukondadele. See tähendab teadlikult kujundatud reisielamusi, mis toovad kasu nii külastajale kui ka sihtkohale.

Kestliku turismi laiemat kasutuselevõttu soodustab selle muutmine võimalikult mugavaks ja kättesaadavaks – nii külastajate kui ka turismiettevõtjate jaoks. Selleks on oluline kokku leppida kestlike põhimõtete miinimumnõuded, mis toimivad ühtlasi ka kvaliteedimärgise või standardina.

Kestliku turismi arengut toetavad piirkonna hea ühendatus peamiste sihtturgudega, läbimõeldud ja optimaalsed turismimarsruudid ning turismiteabe lihtne ja mugav kättesaadavus. Selleks, et Lõuna-Eesti oleks ligitõmbav ja kättesaadav võimalikult paljudele, on oluline panustada turismiobjektide ja -teenuste ligipääsetavuse parandamisse. Üheks keskseks eelduseks on seejuures erinevate sihtrühmade kaasamine otsustusprotsessidesse, et tagada lahenduste vastavus tegelikele vajadustele.

Külalislahkus

Külalislahkus on turismis võtmetähtsusega tegur, mis mõjutab otseselt külastajate rahulolu, sihtkoha mainet ning aitab kujundada usaldusväärset ja konkurentsivõimelist turismitoodet. See ei tähenda pelgalt head teenindust, vaid hõlmab laiemalt külastaja kogemust kogu sihtkohas.

Külalislahkus avaldub eelkõige:

- sõbralikus ja hoolivas teeninduses,
- kohalike elanike abivalmiduses ja tähelepanelikkuses,
- isiklikus lähenemises, mis arvestab külastaja huvide ja eelistustega ning aitab luua erilise ja meeldejääva elamuse,
- teeninduses külastajale arusaadavas keeles, mis loob turvalisuse ja arusaamise tunde.

Lõuna-Eesti turismiklastri fookuses on hea võõrustamistava kokkuleppimine ja külalislahkuse süvendamine koolituste ning teadlikkuse tõstmise kaudu. See aitab ühtlustada kvaliteedistandardeid ja tagada, et iga külastaja tunneb end siin tõeliselt oodatuna.

Nutikus

Nutikus turismis hõlmab tehnoloogia ja innovatsiooni ning uute ärimudelite kasutamist, et parandada turismikogemust ja muuta see kestlikumaks. Innovaatilised turismitooted aitavad vähendada turismi sesoonsust. Nutikuse arendamisel on klasteri fookuses digiturunduse arendamine, innovatiivsete lahenduste piloteerimine ning koostöö haridus- ja teadusasutustega.

Koostöö

Koostöö on strateegia keskne põhimõte, mis ühendab kõik piirkonna osapooled ühiste eesmärkide saavutamiseks. Turismi arendamine koostöös erinevate osapooltega (riik, teised DMO'd, KOVID, ettevõtjad, haridus- ja teadusasutused, kogukond jne) võimaldab luua tugevaid, aastaringselt pakutavaid turismiteenuseid, suurendada piirkonna nähtavust ja kasvatada sektori konkurentsivõimet. Piirkondliku arengu tagamiseks peab Lõuna-Eesti turismiklaster aktiivselt osalema turismipoliitika kujundamises ja otsuste langetamisel.

Eesmärgid ja mõõdikud

Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia on koostatud arvestades kuut peamist turismisektorit ja nende vajadusi:

- Turismi arendamine
- Kultuuriturism
- Toiduturism
- Äriturism
- Seiklus- ja terviseturism
- Loodusturism

Kuigi turismistrateegia keskendub kuuale peamisele valdkonnale, on need omavahel tihedalt põimunud. Külastajad kasutavad reeglina mitme erineva turismisektori teenuseid üheaegselt, mistõttu on hädavajalik valdkondadeülene koostöö turismiorganisatsioonide ja ettevõtjate vahel. Tõhus koostöö loob ühtse ja sujuva külastajakogemuse ning tugevdab piirkonna konkurentsivõimet.

Eesmärkide täitmist hinnatakse selgelt määratletud mõõdikute alusel, mis võimaldavad süsteemselt arengut jälgida ja tulemusi hinnata. Nii loob strateegia aluse usaldusväärsele ülevaatele valdkonna edenemisest ning toetab tõenduspõhist juhtimist ja strateegiliste otsuste langetamist.

Peamised mõõdikud on koondatud strateegia üldeesmärgi juurde, pakkudes selget raamistikku kogu valdkonna arengu hindamiseks. Iga tegevusvaldkonna juurde on lisatud ka spetsiifilised indikaatorid, mis võimaldavad täpsemat analüüsi vastavalt valdkonna eripäradele.

Üldeesmärk ja visioon

Lõuna-Eesti on aastaringsest elamusterohke, külalislahke ja kestlik turismisihtkoht.

Lõuna-Eesti on rahvusvaheliselt tuntud kestlik ja ligipääsetav turismisihtkoht, kus hinnatakse vastutustundlikke teenuseid ning külastajad tunnevad end oodatuna ja väärtustatuna. Piirkonna arendamine toimub tasakaalus kohalike kogukondade ja turismiettevõtjate huvidega, pakkudes mitmekülgseid ja meeldejäävaid elamusi. Elamuslik puhkus, koostöö, teadmiste vahetus ja kaugtöö võimalused põimuvad külastajakeskse lähenemisega, mida kujundab külastajate pidev ja sisuline tagasiside.

Lõuna-Eesti turismistrateegia aluseks on visioon:

Aastal 2030 on Lõuna-Eesti omanäoliste kogukondade ja loodusega hästi kooskõlas toimiv kaleidoskoop, hea olemise paik, mille loovad üheskoos suur ja väike tegija.

Visiooni alusel on Lõuna-Eesti ühiselt toimiv võrgustik, milles kohtuvad erinevad kogukonnad ja ürgne loodus ja kus väärtustatakse kõiki turismisektori osapooli olenemata nende suurusest.

MÕÕDIK	BAASTASE	SIHTTASE	METOODIKA
1. Lõuna-Eesti turismisektori müügitulu (% kasv aastas)	N/A	N/A	Jälgitakse Maksu- ja Tolliamet andmeid (ettevõtluse statistika kohalike omavalitsuste kaupa) ja ekspordi näitajate muutmist
2. Lõuna-Eesti Peamiste sihtturgude külastajad (arv aastas/osakaal kõikidest külastajatest)	N/A	N/A	Jälgitakse peamiste sihtturgude LV, LT, DE, UK, FIN, siseturu külastajate arvu muutusi Lõuna-Eesti majutusstatistika ülevaated - visitsouthestonia
3. Lõuna-Eestis viibitud aeg (keskmise ööde arv) Maakondades viibitud keskmine ööde arv	N/A	N/A	Jälgitakse Eesti ja välisriikide keskmiste ööde arvu piirkonnaüleselt ja maakondade lõikes Lõuna-Eesti majutusstatistika ülevaated - visitsouthestonia
4. ReviewPro indeks (%)	2023a - 89.8%	2030a - 95%	Jälgitakse ReviewPro andmebaasis online kanalitest koondatud külastajate tagasiside koondhinnet
5. Lõuna-Eesti majutusasutuste tubade täitumus (% aasta/kuude lõikes) (alammõõdik Tartu linn + maakonnad eraldi)	N/A	N/A	Iseloomustab turismi sesoonsust. Jälgitakse tubade täitumust piirkonnaüleselt, Tartu linna ja maakondade lõikes Microsoft Power BI

6. Kestliku ettevõtte märgisega turismiettevõtted/teenused Lõuna-Eestis (arv)	N/A	N/A	Jälgitakse teenuste ja ettevõtete arvu piirkonnas (sh Ehe Märgis, Roheline Põlvamaa, Green Key, Roheline Muuseum, UmaMekk, Tartu toidumärgis või Blue Flag, EU Ecolabel, Travelife, Earth Check)
7. Turismiettevõtete lisandväärtus töötaja kohta (%)	N/A	N/A	Jälgitakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi majutuse ja toitlustuse lisandväärtuse näitajat . Tööjõu tootlikkus (puhas lisandväärtus hõivatu kohta) oli 2022 8 tuhat eurot. Lõuna-Eesti muutus võrreldes 2023 aastaga -3,6%. Osatähtsus kogu lisandväärtuses 2%.

Turismi arendamine

Strateegia koostamise lähtekohaks on Lõuna-Eesti turismisektori sihipärane juhtimine, mida veab turismiklaster. Klaster on koostöövõrgustik, mis ühendab piirkonna turismiettevõtteid, kohalikke omavalitsusi, arendusorganisatsioone ja teisi partnereid, et ühiselt Lõuna-Eestit atraktiivse turismi sihtkohana arendada ja turundada.

Strateegiline juhtimine tugineb koordineeritud koostööle ja ühiselt seatud eesmärkidele, mille kaudu suurendatakse piirkonna konkurentsivõimet nii sise- kui ka välisturgudel. Keskne roll on siinkohal tihedal koostööl kohalike turismiettevõtjatega ning nende parema nähtavuse ja kaasatuse tagamisel sihtkoha arenduses.

Turismi arendamise eesmärk perioodil 2025-2030 on sõnastatud järgmiselt:

Lõuna-Eesti turismikoostöö on avatud ja kaasav, ambitsioonikas ja pika visiooniga, innustav ja toetav, tugevalt väärtustatud ning võimalusterohke kõigile osapooltele.

Lõuna-Eestis kujundatakse turismisektori koostöökeskkond, kus valitsevad avatus, kaasamine ning ambitsioonikus, mis toetuvad pikaajalisele visioonile. Kõik osapooled – ettevõtted, kogukonnad ja omavalitsused – tegutsevad ühiselt ja võrdselt panustades, mis loob tugeva pinnase kogu Lõuna-Eesti turismisektori arenguks. Koostöö kaudu saavutatakse inspireeriv ja toetav keskkond, kus sünnivad innovaatilised lahendused ja ellu viiakse kestlikud eesmärgid.

Mõõdikud

MÕÕDIK	BAASTASE	SIHTTASE	METOODIKA
1. Piirkonna turismi koostöövõrgustiku rahulolu klatri toimimismudeliga (skaala)	2023a - N/A	N/A	Rahulolu küsitluse tagasiside koond
2. Arendustegevustes osalenud osapoolte rahulolu DMO poolt korraldatud arendustegevuste kasulikkusega (skaala)	2023a - N/A	N/A	Rahulolu küsitluse tagasiside koond

Tegevussuunad

TURISMI ARENDAMINE			
TEGEVUSSUUNAD	PERIOOD	ELLUVIIJA, KAASUV OSAPOOL	FINANTSEERIMIS-ALLIKAS
1. Juhtimise tõhustamine			
1.1. Klatri juhtimise tõhustamine (sh struktuuri selgitamine ja täpsustamine, andmeanalüütika kasutamine otsuste ja tegevuste alusena jne)	2025-2028	Klaster	EIS
1.2. Klatri väärtuspakkumise sõnastamine lähtuvalt külastajate, teenusepakkujate ja avaliku sektori tegelikest vajadustest (hõlmab väiksemate tegevustena vajaduste kaardistamist, sihtgruppide übermõtestamist väärtuspakkumise disaini jne)	2025-2026	Klaster	EIS
1.3. Kvaliteedinõuetele ja vastavuskriteeriumite loomine ja rakendamine klatri liikmetele	2027-2028	Klaster	EIS
1.4. Teenuse pakkujate ning avaliku sektori teadlikkuse tõstmine turismiklatri tegevustest	2025-2028	Klaster	EIS, VT
2. Lõuna-Eesti ligipääsetavuse parandamine			
2.1. Klustrina Jõe- ja järvelaevanduse arendamises kaasalõõmine	2025-2028	Klaster, KOV, teenusepakkujad	KOV, Interreg, EIS
2.2. Osalemine Tartu ja Lõuna-Eesti ühenduste parandamisele suunatud kohtumistel, et esindatud oleks ka turismivaldkonna vaade	2025-2028	Klaster ja osapooled	EIS, VT, KOV
2.3. Koostöö oluliste osapooltega turismiteenustele ligipääsetavuse parandamiseks kõikidele külastajatele (sh piiratud võimetega inimestele, väikelaste vanematele jne)	2025-2028	Klaster , teenusepakkujad, KOV, MARO/MAK, erialaühendused	Klaster, Interreg
2.4. Piirkonna turismiinfopunktide arendamine, sealhulgas turundusmaterjalide kohandamine ja sihtturu külastajate keelde tõlkimine, viidasüsteemi parandamise ettepanekute tegemine ning digivõimaluste tark kasutamine	2025-2028	Klaster , KOV, teenusepakkujad	Klaster, VT, teenusepakkujad, KOV
2.5. Piirkonna transpordivõimaluste kaardistamine, peamiste turismiobjektide ja turismi alavaldkondade marsruutide väljatöötamine ning levitamine	2025-2028	Klaster , teenusepakkujad	Klaster, EIS, PEEK, VT
2.6. Teadlikkuse kasvatamine ühiskonnagruppide mitmekülgsuse ja sallivuse suurendamise vajadusest turismikeskkonnas	2025-2028	Klaster, erialaühendused, KOV, MARO/MAK	Interreg

TURISMI ARENDAMINE			
TEGEVUSSUUNAD	PERIOOD	ELLUVIIJA, KAASUV OSAPOOL	FINANTSEERIMIS-ALLIKAS
3. Turismi kestlikkuse arendamine			
3.1. Juhendmaterjalide väljatöötamine ja rakendamine kestlikkuse kasvatamiseks turismisektoris (sh säästva arengu eesmärkide elluviimise toetamiseks)	2026-2028	Klaster , EIS	EIS
3.2. Info vahendamine kestliku turismi arendamiseks mõeldud toetuste kohta	2025-2028	Klaster , EIS, VT	EIS, VT
3.3. Turismiettevõtete julgustamine taaskasutamisele, sh eeskuju rolli võtmine klasteri poolt	2025-2028	Klaster	EIS
3.4. Turismi madalhooaja elavdamise meetmete väljatöötamine ja rakendamine	2026-2028	Klaster , teenusepakkujad, EIS, KOV, MARO/MAK	PEEK, teenusepakkujad
3.5. Kestlikkuse ja ligipääsetavuse põhimõtete väljatöötamine ja kommunikeerimine turismisektori osapooltele	2026-2028	Klaster , EIS, KOV, MARO/MAK	EIS, KOV, MARO/MAK
4. Koostöö juhtimine			
4.1. Lõuna-Eesti ülese turismikoostöö mudeli kokkuleppimine ja rakendamine (sh võrgustike ja partnerite kaardistamine, vastutajate kokkuleppimine teemade lõikes, tegevuskava väljatöötamine jne)	2025-2026	MKM, EIS, Klaster	MKM, EIS, VT
4.2. Haridusasutuste (nt EMÜ, VOCO jne) kaasamine ja nendega koostöömodelite loomine Lõuna-Eesti turismi arendamiseks	2025-2028	Klaster	Klaster
4.3. Rahvusvahelise koostöö arendamine (sh koostöö partnerite kaardistamine, tegevuskava väljatöötamine ning rakendamise ja kultuuripealinna koostöö kogemuste edasiandmine jne)	2026-2028	Klaster , EIS, KOV, MARO/MAK	EIS, VT
4.4. Koostöö kokkulepete uuendamine ning loomine KOV-idega, kaasamismehhanismide väljatöötamine ja rakendamine, sh KOV sõpruspiirkondade võrgustike potentsiaali kasutamine	2025-2026	Klaster, KOV	EIS, VT, KOV
4.5. Lõuna-Eesti turismimaastikul silmapaistvate turismitegijate kaardistamine ja järjepidev tunnustamine	2025-2028	Klaster, KOV	Klaster, VT, KOV
4.6. Giiditeenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse arendamine koostöös turismisektori organisatsioonidega	2025-2028	Klaster, KOV, MARO/MAK, VOCO	EIS, VT, MARO/MAK
4.7. Koostöö arendamine ajakirjanikega ja FAM reiside korraldamine	2025-2028	Klaster, EIS	Klaster, VT
4.8. Osalemine rahvusvahelistel turismimessidel ja konverentsidel	2025-2028	Klaster, teenusepakkujad	Klaster, VT, MARO/MAK, KOV

TURISMI ARENDAMINE			
TEGEVUSSUUNAD	PERIOOD	ELLUVIIJA, KAASUV OSAPOOL	FINANTSEERIMIS-ALLIKAS
4.9. Mõjuisikute kaasamine turundustegevustesse	2025-2028	Klaster, teenusepakkujad	Klaster, VT, Interreg,
4.10. Turismiteenuste pakkujate suunamine koostööle ühispakettide loomiseks (nt kohtumiste korraldamine jne)	2025-2028	Klaster	Klaster
5. Külalislaskuse arendamine			
5.1. Hea võõrustamise ühtse tava kokkuleppimine ja selle rakendamise tagamine	2025-2028	Klaster, EIS, teenusepakkujad	Klaster
5.2. Külalislaskuse tagasiside kogumine	2025-2028	Klaster	Klaster
6. Nutikuse kasvatamine			
6.1. Turismiteenuste pakkujate diginähtavuse ja digipädevuse edendamine	2025-2028	Klaster, EIS	EIS
6.2. Innovatiivsete digilahenduste kasutamine ja piloteerimine klatri poolt	2025-2028	Klaster	PEEK, Interreg
6.3. Teenusepakkujate teadlikkuse suurendamine sellest, kuidas erinevad elamustehnoloogiad – näiteks virtuaalreaalsus ja audiogiidid – aitavad tutvustada teenuseid ning võimaldavad ligipääsu raskesti juurdepääsetavatele sündmustele ja paikadele (nt vanausuliste jumalateenistused jne)	2025-2028	Klaster, teenusepakkujad	EIS
7. Turismi teenuste arendamine			
7.1. Väikeettevõtjatele konsultatsiooni ja toe pakkumine eesmärgiga parandada nende konkurentsivõimet ja tõsta teenuse kvaliteeti	2025-2028	Klaster, MARO/MAK	EIS, MARO/MAK
7.2. Mentorlusprogrammide arendamine ja pakkumine väikestele ettevõtetele (kogemuslood, mentortugi jne)	2026-2028	Klaster	Interreg
7.3. Individuaalse lähenemise arendamine nii üksikisikute kui gruppide võõrustamisel	2025-2028	Klaster, teenusepakkujad EIS	EIS, Interreg, PEEK
7.4. Mugavalt kasutatavate tagasisidestamise süsteemide (sh rahuloluküsitluste) loomine	2027-2028	Klaster, teenusepakkujad, EIS	EIS, PEEK
7.5. Andmeanalüütika ja tehisintellekti võimaluste kasutamine, sh. AI õpetamine Lõuna-Eesti kohta infot andma, pakkumaks ärireisijatele personaliseeritud reisiplane, mis hõlmavad majutust, transpordi korraldust ja vaba aja tegevusi vastavalt nende eelistustele ja vajadustele	2025-2028	EIS, klaster	EIS

TURISMI ARENDAMINE			
TEGEVUSSUUNAD	PERIOOD	ELLUVIIJA, KAASUV OSAPOOL	FINANTSEERIMIS-ALLIKAS
Turunduse arendamine			
8.1. Uute turismi sihtrühmade kaardistamine ning turundusvõtete kohandamine nendeni jõudmiseks (nt militaarliitlased, kliimaturistid, nelja aastaaja turundamine piirkonna eelisena)	2025-2028	Klaster, teenusepakkujad	Klaster, PEEK
8.2. Free independent traveller tourism teenuskontseptsiooni arendamine	2025-2028	Klaster , EIS, B2B koostööpartnerid	EIS
8.3. Lõuna-Eesti turundusstrateegia väljatöötamine ja rakendamine sh turismiteenuste kvaliteedi ja brändi arendamine, klienditeekonna analüüside läbiviimine ja tulemuste kasutamine, sisenemisväravate parem ära kasutamine turismiinfo jagamiseks, lugude jutustamise (storytelling) juurutamine turundusvõttena	2025-2028	Klaster	Klaster

Kultuuriturism

Kultuuriturism hõlmab pärandkultuuriga tutvumist, ajalooliste paikade, muuseumide, elamuskeskuste, kunstigaleriide ja kultuurisündmuste külastamist. Seejuures on külastajate peamiseks motivatsiooniks soov õppida, avastada ja kogeda sihtkoha kultuurilisi väärtusi, vaatamisväärsusi ja teenuseid³⁰. Lõuna-Eestis on kultuuriturismi keskmes piirkonna omapära, kogukondade identiteet ja kultuuriline mitmekesisus. Oluline on tagada kõigile külastajatele hea ligipääsetavus kultuuriturismi objektidele. Hästi läbimõeldud ligipääsetavus võimaldab suuremal hulgal inimestel – olenemata nende füüsilisest, vaimsest või tajulisest eripärast – kultuurielamustest osa saada. Lõuna-Eestis on sektorile lisatud ka teadus- ja haridusturismi element, kus külastajatele pakutakse võimalusi aktiivselt aega veeta, kuid samas omandada ka uut infot, näiteks AHHA teaduskeskuses käies.

Kultuuriturismi eesmärk perioodil 2025-2030 on sõnastatud järgmiselt:

Lõuna-Eesti on tunnustatud kultuuriturismi sihtkoht, mille elujõulised kogukonnad tutvustavad oskuslikult rikkalikku kultuuripärandit ja autentseid traditsioone ning kus kultuurielamus põimub õppimise, avastamise ja teadusega.

Lõuna-Eesti on rahvusvaheliselt tuntud kui ainulaadne ja autentne kultuuriturismi sihtkoht, kus kultuurielamus põimub õppimise, avastamise ning haridus- ja teaduspõhiste tegevustega. Külastajad saavad osa rikkalikust kultuuripärandist ja kohalikest traditsioonidest, samal ajal omandades uusi teadmisi ning osaledes elamuslikes ja mõtestatud tegevustes, mis on piirkonna identiteedi lahutamatu osa.

Piirkonna suurim väärtus peitub inimestes ja kogukondades, kelle teadmised, oskused ja elustiil on kandunud põlvest põlve ning keda väärtustatakse kui elavaid kultuurikandjaid ja teadmuse edasiandjaid.

Kultuuriturismi keskmes on tihe koostöö kohalike kogukondade, teadus- ja haridusasutuste ning turismiettevõtjatega, et kujundada Lõuna-Eestist sihtkoht, mis pakub sisukaid, arendavaid ja mitmekesiseid elamusi nii külastajatele kui ka kohalikele elanikele.

Mõõdikud

MÕÕDIK	BAASTASE	SIHTTASE	METOODIKA
1. Välisturu võimekusega kultuuriturismi ettevõtted Lõuna-Eestis (arv)	N/A	N/A	Jälgitakse valdkonna ettevõtete arvu, mille turundusmaterjalid on tõlgitud välisturu keeltesse Puhka Eestis Puhka Eestis
2. Kultuuriturismi arendamisse kaasatud turismiettevõtjad (osakaal)	N/A	2030a -50%	Metoodika vajab täpsustamist
3. Rahvusvahelised kultuuriüritused Lõuna-Eestis (arv)	N/A	N/A	Jälgitakse maailmatasemel esinejatega sündmuste arvu, metoodika täpsustub

³⁰ World Tourism Organization. [2019]. UNWTO Tourism Definitions. UNWTO, Madrid. [Link](#).

Tegevussuunad

KULTUURITURISM			
TEGEVUSSUUNAD	PERIOOD	ELLUVIIJA, KAASUV OSAPOOL	FINANTSEERIMIS- ALLIKAS
1. Turundus ja kommunikatsioon			
1.1. Piirkonna ürituste esiletoomine ja turundamine (sh regulaarse sisestamine Tartu ja Lõuna-Eesti Kultuuriaknasse jms keskkondadesse)	2025-2028	Klaster	EIS
1.3. Tartu2024 pärandi sidumine Lõuna-Eesti kultuuriturismiga	2025-2028	Klaster, KOV, MARO/MAK	EIS, VT
2. Kultuuriturismi teenuste arendamine			
2.1. Pärandi ja traditsioonide hoidmisega seotud tegevuste esiletõstmine turunduses (Lõuna-Eesti unikaalsed inimesed ja traditsioonid piirkonna eripärana, näiteks Setode ja nende laulupärimus)	2025-2028	Klaster , teenusepakkujad, KOV, MARO/MAK	Klaster, Teenusepakkujad, MARO/MAK, KOV, PEEK, VT
2.2. Osalemine loomemajanduse arendamises, Lõuna-Eesti tuntuse suurendamine loomemajanduse sihtkohana	2026-2028	Klaster , teenusepakkujad	EIS, VT
3. Koostöö arendamine			
3.1. Koostöö edendamine kultuurikollektiivide ning kultuuritöötajate, kultuuriorganisatsioonide, turismiettevõtjate ja rahvakultuuriorganisatsioonide vahel.	2025-2028	Klaster ja kõik osapooled	EIS, VT, MARO/MAK, KOV
3.2. Lõuna-Eesti nähtavuse suurendamine läbi turismitoodete, näiteks kultuuritee	2025-2028	Klaster , teenusepakkujad, KOV, MARO/MAK	EIS, KOV, MARO/MAK, PEEK
3.3. Rahvusvaheliste suurürituste toomine piirkonda	2025-2028	KOV, sündmuskorraldajad , Klaster, MARO/MAK, EKB, erialaliidud	

Toiduturism

Toiduturism keskendub kohaliku toidukultuuri ja piirkondlike maitsete avastamisele. Selle sihtrühma külastajad soovivad kogeda eri paikkondade kööke, nautida traditsioonilisi roogasid ning osaleda toidufestivalidel ja -elamustes. Toiduturismi keskmes on kohaliku tooraine, valmistusviiside ja kultuurilise tausta väärtustamine, pakkudes külastajatele võimalust maitsta ehtsaid, paikkonnale iseloomulikke toite ja mõista nende tähendust kohalikus elulaadis

Toiduturismi eesmärk perioodil 2025-2030 on sõnastatud järgmiselt:

Lõuna-Eestis on mitmekülgsed toiduelamused, mis põhinevad kohalikul toorainel ja piirkondlikel traditsioonidel.

Lõuna-Eesti toiduturism pakub külastajatele mitmekesiseid ja autentseid toiduelamusi, mis põhinevad kohalikul toorainel ning traditsioonilistel maitsetel. Kohalikud tootjad ja toidukohad tutvustavad Lõuna-Eesti unikaalseid kulinaarseid traditsioone, kasutades vastutustundlikult toodetud, värsked ja hooajalisi koostisosi. Toiduturismi arendamine aitab esile tuua piirkonna toidukultuuri ja põllumajandust ning toetab kohalikke tootjaid ja ettevõtteid.

Mõõdikud

MÕÕDIK	BAASTASE	SIHTTASE	METOODIKA
1. Välisturu võimekusega toiduturismi ettevõtted Lõuna-Eestis (arv)	N/A	N/A	Jälgitakse valdkonna ettevõtete arvu, mille turundusmaterjalid on tõlgitud välisturu keeltesse Puhka Eestis Puhka Eestis
2. <i>Global Review Index</i> (%)	2023a - N/A%	2030a - N/A%	Jälgitakse ReviewPro andmebaasis online kanalitest koondatud külastajate tagasiside koondhinnet toiduturismi kohta

Tegevussuunad

TOIDUTURISM			
TEGEVUSSUUNAD	PERIOOD	ELLUVIIJA, KAASUV OSAPOOL	FINANTSEERIMIS- ALLIKAS
1. Toiduturismi teenuste arendamine			
1.1. Lõuna-Eesti toiduelamuste arendamine ja turundamine (temaatilised paketid, marsruudid, elamused jne)	2025-2028	Klaster, EIS, teenusepakkujad	Klaster, EIS, teenusepakkujad
1.2. Kohaliku toidupakkumise kvaliteedi ja mitmekesisuse arendamine läbi oskuspõhise koolituse ja kogemuste vahetuse.	2025-2028	VOCO, KOV, MARO/MAK	VOCO, KOV, MARO/MAK
1.3. Lõuna-Eesti toiduvõrgustike koostöö ja infovahetuse arendamine	2025-2028	Klaster, teenusepakkujad, MARO/MAK, LEADER tegevusrühmad	EIS
1.4. Agroturismi tootearendus	2025-2027	Klaster, teenusepakkujad	Interreg
2. Koostöö arendamine			
2.1. Koostöös osalemine piirkonna, Eesti ja sihtturgude toiduvõrgustikega ja teiste toiduturismi osapooltega	2025-2028	Klaster ja kõik osapooled	EIS, Interreg, VT

Äriturism

Äriturismi puhul on tegemist tööalaste (sh teaduse) või äriliste eesmärkidega reisidega. Seda tüüpi turismi alla kuuluvad konverentsid, seminarid, messid ja kohtumised. Lõuna-Eestis ei keskenduta äriturismi puhul pelgalt konverentsiturismile. Oluline osa siinsest äriturismist on seotud kaugtöövõimaluste ja seda toetavate tegevuste pakkumisega, näiteks kaugtöövõrgustiku Kupland kaudu. Kestlikkuse põhimõtete järgimine äriturismis aitab vähendada keskkonnamõju. Samuti toetab see ettevõtete ja kogukondade sotsiaalset vastutust ja aitab Lõuna-Eestisse meelitada teadlikumaid kliente.

Äriturismi eesmärk perioodil 2025-2030 on sõnastatud järgmiselt:

Lõuna-Eesti on rahvusvaheliselt tuntud ja tipptasemel äriturismi sihtkoht, mille äriklientide ja konverentsiküllastajate arv on kasvanud vähemalt 25%.

Lõuna-Eesti on hinnatud äriturismi sihtkoht, mida iseloomustavad paindlikkus, kõrged teenusstandardid ja kvaliteetsed võimalused. Piirkond pakub äriklientidele ja konverentsiküllastajatele inspireerivat ja meeldejäävat keskkonda, mis toetab nii tööalaseid kui ka isiklike eesmärke ning loob samal ajal majanduslikku väärtust kohalikele ettevõtetele ja kogukondadele. Tänu läbimõeldud teenustele ja piirkonna autentsusele võimaldab Lõuna-Eesti korraldada konverentse, seminare ja kaugtööformaadis kohtumisi viisil, mis eristub ning suurendab regiooni atraktiivsust rahvusvahelises konkurentsisis.

Mõõdikud

MÕÕDIK	BAASTASE	SIHTTASE	METOODIKA
1. Äriturismi eesmärgil Lõuna-Eestit külastavad reisijad (arv)	N/A	N/A	Jälgitakse majutatud inimeste arvu, kelle reisi eesmärgiks on töö, konverents, koolitus. Lõuna-Eesti majutusstatistika
2. Lõuna-Eesti validelegaadid (arv)	N/A	N/A	Tuleviku mõõdik

Tegevussuunad

ÄRITURISM			
TEGEVUSSUUNAD	PERIOOD	ELLUVIIJA, KAASUV OSAPOOL	FINANTSEERIMISALLIKAS
1. Turismi valdkondade ülese koostöö arendamine			
1.1. Erinevate äriturismi tegevuste osapoolte (riik, KOV'id, erialaliidud jne), nende fookusteemade ja rollide kaardistamine	2025-2026	Klaster ja kõik osapooled	EIS
1.2. Koostöö arendamine sihtturgude reisikorraldajate ja turismipartneritega, et kasvatada Lõuna-Eesti nähtavust ning jõuda rahvusvaheliste reisipakettideni.	2025-2028	Klaster	EIS,
1.3. Lõuna-Eesti kui kaugtöö- ja äriturismi sihtkoha arendamine ja turundamine	2025-2028	Klaster , MARO/MAK, KOV, Kupland,	PEEK, Interreg, KOV, VT
1.4. Loomeettevõtete kaasamine turismivaldkonda, et tõsta nende teadlikkust oma rollist äriturismis ja mõjust klientide otsustele	2026-2028	Klaster, EIS	EIS, VT
2. Äriturismi teenuste arendamine			
2.1. Äriturismi teenusepakkumise suunamine maksujõulisele ja kohapeal pikemalt viibivale kliendisegmendile, et suurendada piirkonda jäävat majanduslikku tulu läbi teenuste kasutamise.	2025-2028	Klaster	EIS, SATT
2.2. Äriruumide ja teenuste, kaugtöö tegemiseks sobivate ruumide, äriturismi majutusvõimaluste kaardistamine	2025-2026	Klaster ja kõik osapooled	EIS, SATT
2.3. Osalemine filmiturismi ning filmitootmise arendamises ja Lõuna-Eesti tuntuse suurendamine filmiturismi sihtkohana	2025-2028	L-E filmifond , Klaster, MARO/MAK, KOV	MARO/MAK, KOV (filmifond), Klaster (turundus),

Seiklus- ja terviseturism

Seiklus- ja terviseturism hõlmab aktiivseid tegevusi, mis pakuvad külastajatele võimalust liikuvalt aega veeta, ennast proovile panna ja adrenaliini kogeda ning samal ajal oma heaolu ja tervise eest hoolitseda. Valdkonda kuuluvad nii loodus- ja seiklusspordialad (nt matkamine, süstasõit, sukeldumine, rattamatkad, ekstreemsport) kui ka lõõgastust ja taastumist pakuvad teenused, nagu spaad ning muud tervise ja heaoluteenused. Tähtsal kohal on ka spordiüritused ja võistlused, mis toovad piirkonda osalejaid, kaasaelajaid ja rahvusvahelist tähelepanu.

Seiklus- ja terviseturismi eesmärk perioodil 2025-2030 on sõnastatud järgmiselt:

Lõuna-Eesti on rahvusvaheliselt hinnatud seiklus-, spordi- ja terviseturismi sihtkoht, mille kvaliteetsed võimalused aktiivseks puhkuseks ning tervise heaolu toetamiseks toovad külastajad siia korduvalt tagasi.

Lõuna-Eesti pakub maailmatasemel seiklus- ja terviseturismi elamusi, kus looduslähedus, aktiivne puhkus ja tervislik elustiil on ühendatud kvaliteetse teeninduse ning ligipääsetavate võimalustega. Igale aastaajale sobivad tegevused muudavad piirkonna külalistele paeluvaks ja kutsuvad neid Lõuna-Eestisse tagasi pöörduma. Seiklus- ja terviseturismi arendamisel pööratakse suurt tähelepanu kestlikkusele, et hoida ja väärtustada kohalikku keskkonda, pakkudes samas turvalisi ja mugavaid võimalusi igas vanuses külastajatele.

Mõõdikud

MÕÕDIK	BAASTASE	SIHTTASE	METOODIKA
1. Välisturu võimekusega seiklus- ja terviseturismi tooted, teenused ja ettevõtted Lõuna-Eestis (arv)	N/A	N/A	Jälgitakse valdkonna ettevõtete arvu, mille turundusmaterjalid on tõlgitud välisturu keeltesse Puhka Eestis Puhka Eestis
2. Lõuna-Eestis toimuvad rahvusvahelised suurüritused (arv aastas)	N/A	N/A	Jälgitakse spordi kontekstis MK ja MM ning muu suure taseme üritusi, millel osaleb kolme aasta jooksul vähemalt 900 väliskülastajat. Metoodika väljatöötamisel

Tegevussuunad

SEIKLUS- JA TERVISETURISM			
TEGEVUSSUUNAD	PERIOOD	ELLUVIIJA, KAASUV OSAPOOL	FINANTSEERIMISALLIKAS
1. Seiklus- ja terviseturismi teenuste arendamine			
1.1. Olemasolevate seiklus- ja terviseturismi võimaluste kaardistamine	2025-2026	Klaster ja kõik osapooled	EIS, VT
1.2. Uudsete ja personaalsete tervise- ning seiklusturismi toodete väljatöötamine	2026-2028	Klaster, teenusepakkujad	EIS, Interreg
1.3. Lõuna-Eesti tervise- ja seiklusturismi võimaluste turundamine	2027-2028	Klaster, teenusepakkujad	Interreg, VT, Klaster
2. Koostöö arendamine			
2.1. Koostöö spordialaliitudega, EOK-ga spordi suursündmuste korraldajate ja spordikeskustega.	2026-2028	Klaster ja kõik osapooled	EIS, VT

Loodusturism

Loodusturism keskendub looduslike piirkondade külastamisele ja võimaldab inimestel kogeda keskkonda selle ehedal kujul. Sektor hõlmab mitmekesiseid tegevusi, nagu matkamine, linnuvaatlus, rahvusparkide ja kaitsealade külastamine, metsas jalutamine ning ka jahiturism. Lõuna-Eesti pakub selles vallas erilise väärtusena võimalust nautida puutumata loodust, hingata värsket õhku ning kogeda rahu ja vaikust, mida tänapäeva linnakeskkond sageli ei paku.

Loodusturismil on oluline roll keskkonnateadlikkuse tõstmisel ja loodushoiu väärtustamisel. Sektori areng peab põhinema kestlikkuse põhimõtetel, et säilitada loodusrikkus ka tulevastele põlvetele.

Loodusturismi eesmärk perioodil 2025-2030 on sõnastatud järgmiselt:

Lõuna-Eesti on ligitõmbav loodusturismi sihtkoht, kus erinevate loodushuvidega külastajatele pakutakse aastaringselt unikaalseid elamusi ja mugavat ligipääsu.

Lõuna-Eestist on kujunenud mitmekülgne loodusturismi sihtkoht, kus külastajad saavad aastaringselt nautida piirkonna mitmekesiseid maastikke ja rikkalikku looduskeskkonda. Siinne loodusturism keskendub kestlikule külastuskogemusele, pakkudes mugavaid ja ligipääsetavaid elamusi loodushuvilistele, kes väärtustavad puutumata loodust ning soovivad panustada selle säilimisse.

Loodusturismi arendamine tugineb jätkusuutlikkuse põhimõtetele, toetades kohalike kogukondade arengut, tugevdades keskkonnasõbralikke ettevõtteid ning edendades kogukondlikkust. Tulemuseks on pikaajaline ja tasakaalustatud kasv, mis pakub igale külastajale unikaalseid ja autentseid elamusi.

Mõõdikud

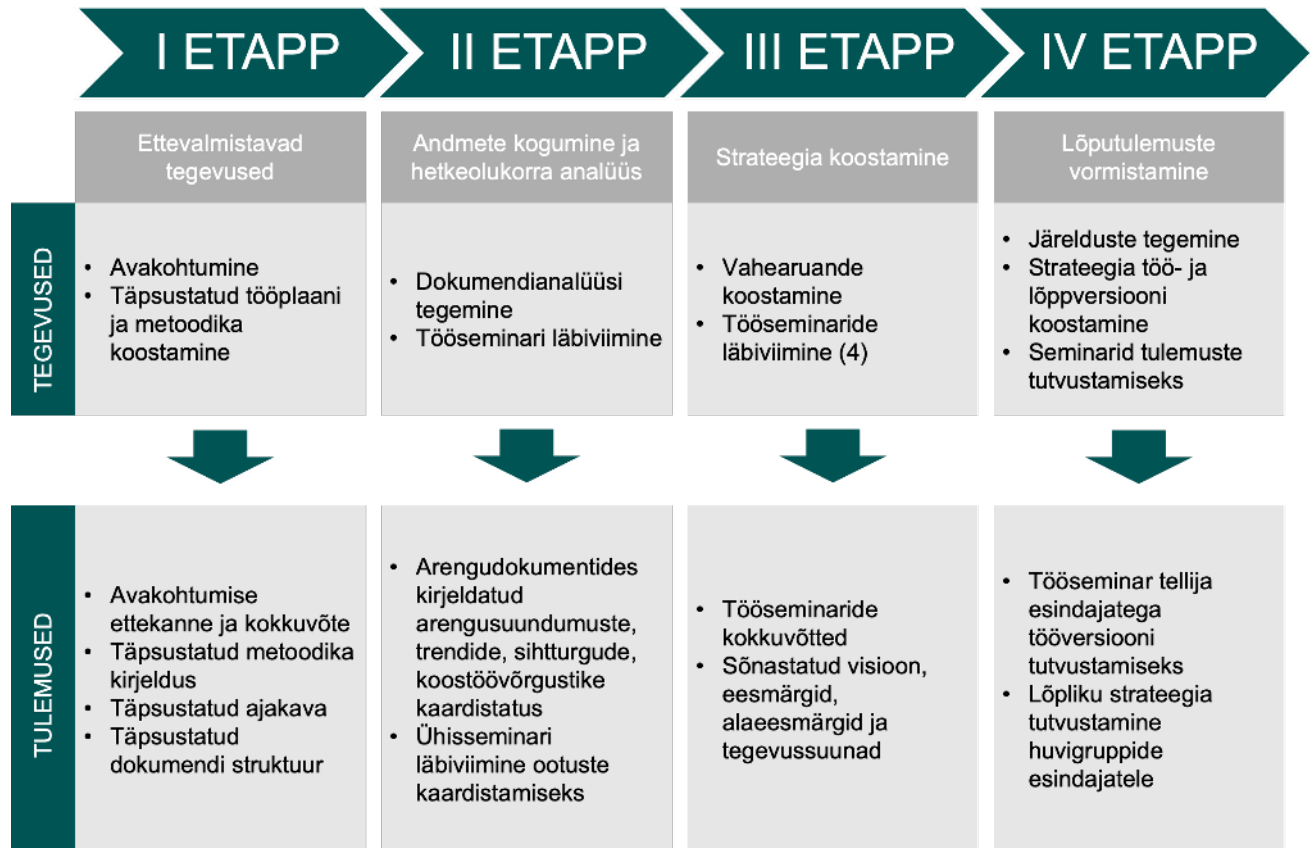
MÕÕDIK	BAASTASE	SIHTTASE	METOODIKA
1. Välisturu võimekusega loodusturismi ettevõtted Lõuna-Eestis (arv)	N/A	N/A	Jälgitakse valdkonna ettevõtete arvu, mille turundusmaterjalid on tõlgitud välisturu keeltesse Puhka Eestis Puhka Eestis
2. Lõuna-Eestis loodusturismiteenuseid pakkuvad ettevõtted (arv)	N/A	N/A	Jälgitakse valdkonna ettevõtete arvu Puhka Eestis Puhka Eestis
3. Kõigile külastajatele ligipääsetavad objektid Lõuna-Eestis	N/A	N/A	Jälgitakse turismiobjektide arvu, kuhu on võimalik kõikidel külastajatel pääseda.

Tegevussuunad

LOODUSTURISM			
TEGEVUSSUUNAD	PERIOOD	ELLUVIIJA, KAASUV OSAPOOL	FINANTSEERIMISALLIKAS
1. Turismi valdkondade ülese koostöö arendamine teenusepakkujate vahel			
1.1. Turismiteenuse pakkujate suunamine koostööle loodushariduse edendajatega	2025-2028	Klaster , haridusasutused	EIS, PEEK
1.2. Teenusepakkujate motiveerimine nutikate lahenduste kasutamiseks loodusturismis (nt nutikate sensorite ja rakendustega varustatud rajad, mis pakuvad reaajas teavet looduse ja rajatingimuste kohta), vahendades oskusteavet	2025-2028	Klaster, EIS , KOV, MARO/MAK	EIS
2. Loodusturismi teenuste arendamine			
2.1. Ökomajade, glämpingute ja muude ökoloogilist jalajälge vähendavate majutus- ja puhkusvõimaluste olulisuse rõhutamise, teenuspakkujate poolt loodud võimaluste turundamine	2025-2028	Klaster , KOV, MARO/MAK, EIS	EIS, Klaster, PEEK, KOV, MARO/MAK
2.2. Uuendusmeelsete loodus- ja keskkonnateemaliste ürituste (nt loodusfotograafia töötoad, foto- ja videojaht, kunstinäitused looduses, linnuvaatlusfestivalid) võimaluste turundamine	2025-2028	Klaster, teenusepakkujad, EIS, KOV, MARO/MAK	Klaster, teenusepakkujad, MARO/MAK, KOV, EIS, PEEK, Interreg
2.3. Uuendusmeelsete loodusturismi teenuste tekkimist soodustava koostöö arendamine (nt Maaülikool, VOCO, RMK, Loodusturismi Ühing)	2025-2028	Klaster , haridusasutused, RMK, liidud	EIS
2.4. Madalhooajal pakutavate loodusturismi teenuste arendamise soodustamine ning turundamine	2025-2028	Klaster , teenusepakkujad, MARO/MAK, RMK, KOV	EIS, Klaster, MARO/MAK, RMK, KOV, teenusepakkujad
2.5. Taimeturismi (s.t taimede ja looduslike elupaikade uurimisele ja nautimisele suunatud turismi) olulisuse rõhutamise, teenuspakkujate poolt loodud võimaluste turundamine	2025-2028	Klaster , teenusepakkujad	Klaster, KOV, MARO/MAK

Lisa 1. Metoodika

Lähtudes analüüsi eesmärkidest, viidi töö ellu neljas etapis:

Joonis 1 Analüüsi metoodiline plaan

1. Esimese etapi, ehk ettevalmistavate tegevuste raames viidi läbi avakohtumine tööseminari vormis, kus toimus:

- Projekti meeskonna (nii Tellija kui ka Pakkuja) tutvustamine;
- Töö eesmärkide täpsustamine;
- Metoodika tutvustamine ning vajadusel korrigeerimine;
- Ajakava ülevaatus;
- Rollijaotuse täpsustamine, sh hetkeolukorra analüüsi, tegevuskava ja investeringute kava koostamine;
- Kaasatavate osapoolte täpsustamine;
- Alusandmete ja allikate täpsustamine;
- Analüüsitavate sihtturgude valik;
- Strateegia struktuuri täpsustamine;
- Üldise infovahetuse vormi täpsustamine.

2. Teise etapi, ehk andmete kogumise ja hetkeolukorra analüüsi raames kaardistati dokumendianalüüsi käigus kohalike omavalitsute ja maakondlikes arengukavades, riiklikes ja võrgustiku turismistrateegiates, valdkondlikes arengukavades, statistikaameti andmebaasis sisalduvad turisminäitajad. Seejuures

vaadeldi, kas ja kuidas on erinevates dokumentides kirjeldatud valdkondlikud suundumused ja eesmärgid, kuidas on dokumendid seotud riikliku turismistrateegiaga, kuidas on erinevad dokumendid omavahel seotud, kas ja kuidas on kirjeldatud dokumentides turismitrendid ja sihtturud. Lisaks toimus huvigruppidega **ühisseminar**, mille käigus kaardistati peamised ootused.

3. Kolmanda etapi, ehk strateegia koostamise raames viidi läbi 4 tööseminari:

- Arenguvajaduste ja ootuste seminar, kus arutleti peamiste arenguvajaduste üle ja kaardistati peamised ootused juhtimise, tootearenduse, kommunikatsiooni ja turunduse valdkondades;
- Visiooni, üld- ja valdkondlike eesmärkide seminar, mille raames toimus üldeesmärgi sõnastuse arutelu, valdkondlike eesmärkide seadmine ning peamiste mõõdikute arutelu;
- Tegevussuundade seminarid (2), mille raames sõnastati julgeid tulevikku suunatud tegevusi, valdkondlikke tegevussuundi, läbivate põhimõtete elluviimiseks vajalikke tegevussuundi ja toodi välja peamised ootused teiste valdkondade tegevustele.

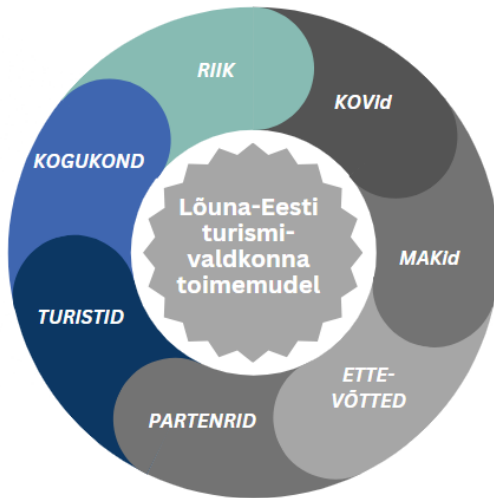
Tööseminaride raames viidi läbi arutelusid väiksemates valdkondlikes töögruppides – strateegiline juhtimine, loodusturism, äriturism, seiklusturism, toiduturism ja kultuuriturism. Iga seminari alguses vaadati üle eelmises seminaris kokku lepitud põhimõtted (seminaris kirja pandud mõtete ülevaatamine, kooskõlastamine erinevate osapooltega ja vajadusel täiendamine).

4. Neljanda etapi, ehk lõppdokumendi vormistamise raames vormistati strateegia lõppdokument tööseminaride sisendi põhjal. Valminud strateegiadokumendi tööversioon esitatakse strateegia juhtrühmale tutvumiseks ning tutvustati tööseminaris. Seminaril koondatud tagasiside ja ettepanekute põhjal koostati strateegia lõppversioon, mida tutvustati huvigruppidele seminaris.

Lisa 2. Lõuna-Eesti turismivaldkonna toimimismudel³¹

Lõuna-Eesti turismikoostöö ühendab piirkonna turismiettevõtjaid, arendusorganisatsioone, omavalitsusi ja koostööpartnereid, et arendada Lõuna-Eestit atraktiivse ja aastaringse turismisihtkohana. Arendustegevused toimuvad koostöös Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutusega (EIS), mis on EASi ja Kredexi ühendasutus.

³¹ BDA Consulting OÜ. [2019]. Lõuna-Eesti turismiklastri toimimismudel. Kanni Kallastu kohandatud 2024.

Turismi valdkonda juhitakse DMO-de kaudu. DMO on turismi sihtkoha juhtimiseks loodud või määratud organisatsioon, mis koostöös osalevate ja panustavate organisatsioonide ning huvigruppidega planeerib, koordineerib ja ellu viib sihtkoha arendus- ja turundustegevusi ning aitab kaasa toetava keskkonna loomisele.

Kokku on Eestis seitse piirkondlikku DMOd:

- Lõuna-Eesti DMO,
- Harju-, Rapla-, Läänemaa DMO,
- Tallinna DMO,
- Kesk-Eesti DMO,
- Pärnu DMO,
- Saarte DMO,
- Virumaad.

DMO ühendab valdkonna teadmised ja ressursid, olles teenäitajaks. DMO põhifunktsioonid ja tegevused on:

- **Külastajate ja turvalise turismiteenuse arendamine**, sealhulgas teeninduskvaliteedi tagamine.
- **Kestliku turismi arendamine** (kvaliteedimärgised nagu Green Destination Award, Green Key jne).
- Teemavaldkondade (**toit, loodus, kultuur**) ja piirkonnaspetsiifiliste toodete arendamine.
- Teenusepakkujate **kompetentside arendamine** innovatsiooni, digi- ja rohepöörde teemadel.
- **Külastajateekonna ja ligipääsetavuse arendamine**.
- **Digitaalse turismiinfo haldamine** ja leitavuse parandamine.
- **Piirkonna turismiandmete kogumine**, analüüs ja jagamine.

Lõuna-Eesti turismiklastri juhtimismudel ja funktsioonid³²

Lõuna-Eesti turismiklastri juriidiline keha asub Sihtasutuses Tartumaa Turism (SATT), mis haldab brände Visit Tartu ja Visit South Estonia. SA Tartumaa Turism loodi aastal 1999. Tartu linna ja Tartumaa Omavalitsuste Liidu poolt ning sihtasutuse alla loodi turismiklaster aastal 2021. Sihtasutuse tegevust juhib kuni kuueliikmeline nõukogu, kellest 4 liiget määrab Tartu Linnavalitsus (sh Lõuna-Eesti koostöö

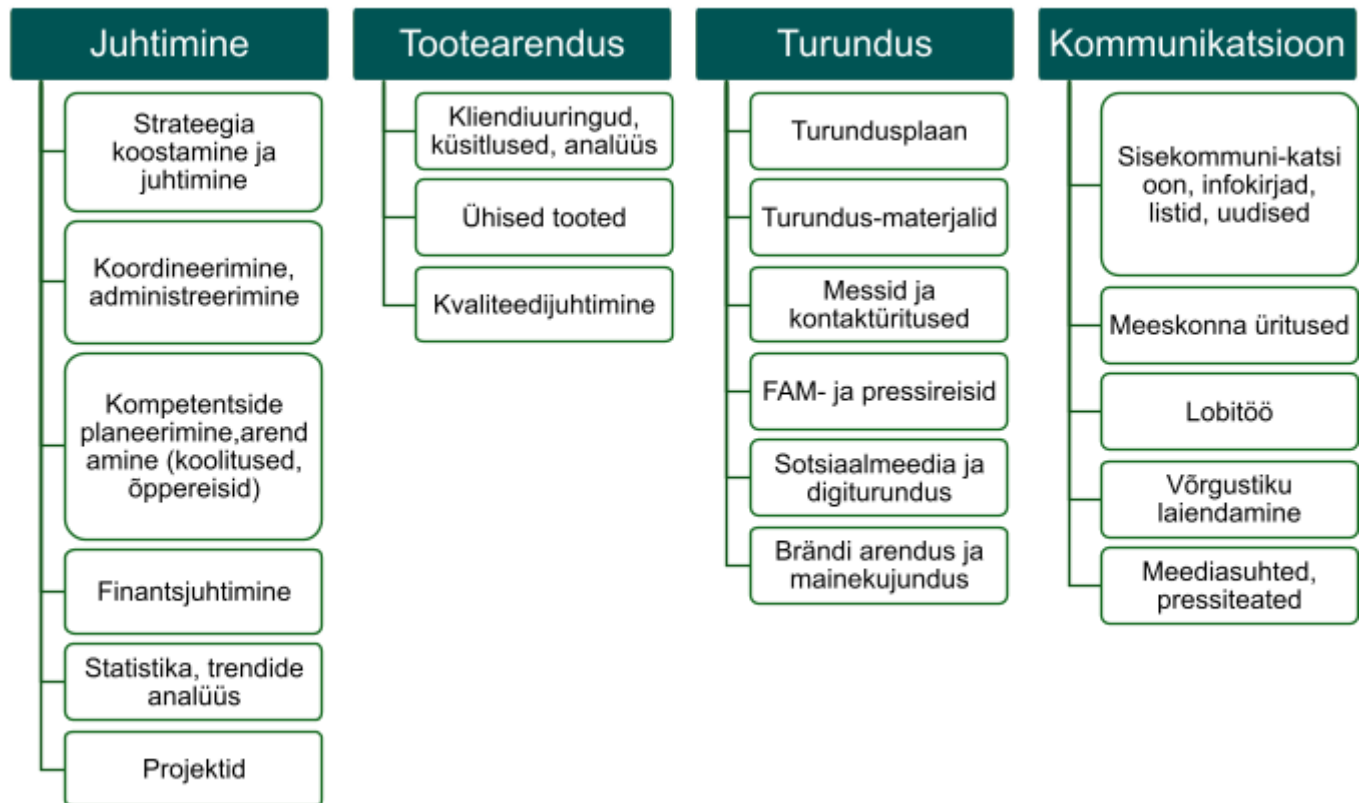
³² Lõuna-Eesti turismiklastri toimimismudel

esindaja ja ettevõtete esindaja) ja 2 liiget Tartumaa Omavalitsuste Liit. Klastriga ühendati 2023. aastal maakondlike arenduskeskuste turismitöötajad, efektiivistades Lõuna-Eesti turismialast koostööd. Ülesanded on delegeeritud klastrile, mis tegeleb turismiettevõtjatega suhtlemise, info kogumise ja korrastamisega riiklikus turismiinfosüsteemis, vastavalt DMO koostööleppete erinevate koolituste ja õppereiside korraldamise, piirkonna turundamise ja piirkonna turismitoodete arendamisega. Mitmed omavalitsused tegelevad ka KOV tasandil turimivaldkonna edendamisega, olles samal ajal ka klatri liikmed.

Lõuna-Eesti turismiklatri tegevusi rahastavad omavalitsused, arenduskeskused, klatri liikmed ning EiS, millega on rahastuse kokkulepped kehtivad 2026. aasta lõpuni. Ettevõtted saavad valida liitumiseks A-, B- ja C-paketi vahel. Uuel perioodil toimub pakettide ajakohastamine, läbi mille soovitakse saavutada väikeste ja keskmiste ettevõtetele suuremat kaasatust piirkonna ülesesse koostöösse. Klastril on kaks juhtgruppi: üks koosneb klatri liikmetest (kõik A-paketi liikmed, B-, C-, ja võrgustiku paketist üks esindaja), teine avaliku sektori koostööpartneritest, kes panevad kokku rahalise omapanuse sihtfinantseerimiseks.

Lõuna-Eesti turismiklaster on tegevused koondanud nelja valdkonda (Joonis 7): **juhtimine, tootearendus, turundus ja kommunikatsioon.**

Joonis 7 Lõuna-Eesti turismiklastri funktsioonid ja töövaldkonnad³³

Lõuna-Eesti turismiklastri finantseerimine³⁴

Klastri partner Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus (EIS) reguleerib riiklikku sihtfinantseerimist vastava lepinguga. Klastri tegevustes osalevad kõik viis maakonda. Juhtivpartneriks on SA Tartumaa Turism ja põhipartneriteks on SA Võrumaa Arenduskeskus, SA Põlvamaa Arenduskeskus, SA Jõgevamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus, Valga vald ja Otepää vald.

Klastri rahastusmudeli põhimõtte alusel jagunevad finantseeringud neljaks:

- Liikmemaksud (ettevõtete rahastus): turundustegevused ja kampaaniad sh messid ja kommunikatsioonitegevused, liikmete üritused;
- Toetused (põhipartnerite rahastus): turundusmaterjalide loomine. Tartu linn toetab ka ühisturundust ja panustab üldistesse majanduskuludesse (raamatupidamine, ruumid, inventar);
- Sihtfinantseerimine (EIS): tegevuskulud, tööjõukulud, DMO arendamine, tootearendus, infopunktide arendus, strateegia koostamine, diginähtavuse tagamine, majandusstatistika kogumine;

³³ Lõuna-Eesti turismiklastri toimimismudel

³⁴ Lõuna-Eesti turismiklastri toimimismudel

- Projektidest tulenevad toetused, millega klaster oma eelarvelisi vahendeid täiendab.

Turismiklastri väärtuspakkumine liikmetele³⁵

Lõuna-Eesti turismiklaster pakub oma liikmetele peamiselt

- Lõuna-Eesti turismisihtkoha nähtavuse ja atraktiivsuse kasv sihtturgudel.
- Klasteri ettevõtjate tuntuse, külastajate arvu, käibe ja kasumi suurenemine ja turismitulu kasv Lõuna-Eestis.
- Võimalus Tartu-välistel piirkondadel saada nähtavamaks.
- Terviklikum ja kvaliteetsem väärtuspakkumine külastajatele.
- Uute kvaliteetsete külastajate saabumine ja nende kohaloleku pikendamine ja korduvkülastuste kasv.
- Suurem võimekus: inim- ja finantsressursside, teadmiste, spetsialiseerumise ja võrgustike tugevdamine.
- Osalemine LE väärtustel põhinevas tootearenduses ja paremad võimalused atraktiivsete toodete ja teenuste loomiseks.
- Innovatiivne ja tõhus turismiturundus.
- Teadmiste ja kogemuste koondamine; sünergia ja efektiivsus.

³⁵ Lõuna-Eesti turismiklastri toimimismudel

Lisa 3. Tegutsevad võrgustikud Lõuna-Eestis

Lõuna-Eestis tegutseb mitmeid temaatilisi võrgustikke, mis toetavad piirkonna unikaalsust ja turismimajanduse arengut. Järgnevad võrgustikud on praegu kõige elujõulisemad tegutsevatest või asutatavatest gruppidest. Lisaks on Lõuna-Eestis ka mitmeid väiksema ulatuse ja kitsama geograafilise fookusega võrgustikke, mis võiksid samuti kuuluda Lõuna-Eesti turismiklastrisse.

Sibulatee³⁶

Sibulatee on koostöövõrgustik Kesk-Peipsimaal Peipsiääre vallas. Võrgustik on loodud ettevõtjate initsiatiivil ning koos tegutsemisel on kaks suuremat eesmärki: tuua piirkond brändi Sibulatee nime alt külastajate teadusesse ehk teha ühisturundust ning koostöös piirkonda arendada. Sibulateel elavad kõrvuti kaks rahvust ja kolm kultuuri, mis peegelduvad piirkonna rikkalikus pärandis. Siin kohtuvad eestlased ja venelased, pakkudes külastajatele võimalust kogeda kolme unikaalset kultuuriruumi: Vene vanausuliste ridakülasid Varnjas, Kasepää ja Kolkjas, Baltisaksa mõisakultuuri Alatskivi lossis ning Eesti talupojakultuuri, Kodavere kultuuriruumi ning Kalevipoja legendide kaudu. Peipsi kallastel on au sees vanad traditsioonid, mistõttu tasub külastada kohalikke käsitöökodasid, muuseume, palvelaid, kalmistuid ning kala- ja sibulamüügi kohti. Tartust umbes 40 km kaugusel asuv Sibulatee võrgustik on tegutsenud 15 aastat, koondades 41 liiget Peipsiääre vallast. Sibulatee toetab piirkonna arengut erinevate sündmuste (Kolkja Kelk, puhvetite päevad, purgipidu, salakontserdid), koolituste, õppereiside, koostöö edendamise ja piirkonna turundamise kaudu

Uma Mekk³⁷

Uma Mekk on kohaliku Vana-Võromaa toidu ja joogi kaubamärk, mis ühendab kohalikke ettevõtjaid. Võrgustikku kuulub 75 suuremat ja väiksemat tootjat ning välja on antud 426 Uma Mekk märgiga toodet. 16 aastat tegutseva toiduvõrgustiku eesmärk on toetada väiketootjaid, pakkudes koolitusi ja õppereise, turustus ja turundusvõimalusi ning edendades tootjatevahelist koostööd. Uma Mekk koostöövõrgustik korraldab igal sügisel Võru linna suurimat toidulaata – Suurlaata. Lisaks korraldatakse väiksemaid laatasid või osaletakse erinevatel Eestis toimuvatel laatadel. Lisaks korraldatakse toidusündmusi

³⁶ Sibulatee. [Link](#).

³⁷ Uma Mekk. [Link](#).

– UMA MEKK Kevad- ja Sügisgurmee – mille raames valmistatakse toitu kohalikust toorainest.

Seto Külävüü³⁸

Seto Külävüü on Setomaa peamine turismimarsruut, mis kulgeb lahtikeritud rahvariidevööna ühest Seto külast teise, pakkudes võimalust kohtuda eriliste inimeste ja avastada põnevaid paiku. Külävüü toimib kui Setomaa selgroog, ühendades omavahel külad, kirikud, kohvikud, muuseumid ja muud vaatamisväärsused. Marsruudi alguspunkt on Võõpsus, Setomaa põhjapoolses väravas, ning see viib läbi Värska ja Saatse, edasi Obinitsa ja Meremäele, tehes vahepeatuse ka naabrite võrokeste juures, kuni jõuab Luhamaa piiripunktini. Kujuteldavalt võiks see vöö jätkuda ajaloolise Setomaa südame, praegu Venemaa Föderatsiooni territooriumile jäävate aladeni. Võrgustik koondab 48 turismivaldkonna ettevõtet, kes kuuluvad Setomaa Turismi liikmete hulka. Setomaa Turism haldab kohalikku turismiinfopunkti ja postipunkti. Liikmed on väikeettevõtted, kes pakuvad turismiteenuseid peamiselt lisatöona. Nende tegevusvaldkond on lai, hõlmates toitlustust, vaatamisväärsusi, majutusteenuseid ning viit muuseumi, samuti looduse vaatamisväärsusi. Setomaa Turism on koostöös lätlastega aktiivselt panustanud piirkonna turundamisse, brändi kujundamisse ja visuaalse identiteedi loomisse.

Kollaste akende võrgustik³⁹

Lõuna-Eesti avab end huvilistele 30 kollase akna kaudu, mis tõstavad esile siinseid väärtusi ning jutustavad meie lugu. Lõuna-Eesti lugu räägib ühest erilisest piirkonnast Euroopa Liidu piiril ja eri kultuuride piirimail, kus kohtuvad erinevad maailmad. See lugu jutustab meie elust ja traditsioonidest, looduse ilust, kohalikest algatustest ning uutest lähenemistest. Kollaste akende võrgustik ei koonda liikmeid ega paku tuge ettevõtetele samas kutsub ellu toredaid konkursse ning korraldab koolitusi. Võrgustik kujundab Lõuna-Eesti lugu.

³⁸ Seto Külävüü. [Link](#).

³⁹ Kollaste akende võrgustik. [Link](#).

Kupland⁴⁰

kupland

*Spetsiaalselt kaugtööks
disainitud maa*

Kupland on katusbränd, mis ühendab Kagu-Eesti (Võrumaal, Põlvamaal ja Valgamaal) kaugtöö teenust pakkuvad osapooled. Kaugtöö võimalusi pakutakse eelkõige arvutiga töötajale. Üksikule kaugtöötajale on pakkuda igas kohas piisavalt suur laud ja mugav istumisvahend. Samuti on olemas korralik internet, piisavalt pistikuid ning printimisvõimalus. Tähelepanu on pööratud ka heale valgusele ja meeldivale temperatuurile. Kohvi/ teed saab kohapeal ise teha või osta. Meeskonna koosviibimiseks on olemas seminariruum(id), laudu ja toole saab paigutada vastavalt soovidele, ruumi üldvalgustus on hea. Pilti saab kuvada suuremale ekraanile. Perepuhkuse ja töö ühildamiseks on võimalus ööbida ja einestada koos perega, kuid töötegemise ajaks pakutakse ergonoomilist keskkonda ja ülejäänud perele välja võimalused aja sisustamiseks Kagu-Eestis.

Kultuuritee⁴¹

Kultuuritee

Kultuuritee võrgustikku kuulub 2023 seisuga 22 ettevõtet ning Kultuuritee MTÜ registreeriti 2023 aastal. Kultuuritee pakub võimalust läbida ajaloosügavusi ja tänapäeva mitmekülgust. Alustades Eesti Rahva Muuseumist, on võimalik tutvuda Eesti kultuuri ja ajaloo aluste detailidega. Jõgevamaale suundudes avaneb võimalus uurida Peipsiäärsete vanausuliste külade ainulaadset elu ja kultuuri. Teekond järgib ajaloolist postiteed, mis kunagi ühendas riigivalitsejad Peterburist Euroopasse. Sel teel saab uurida esivanemate asustusjälgi, nautida mitmekülgset loodust ja kogeda mõisaromantikat. Kultuuritee hõlmab kvaliteetseid majutusvõimalusi, rikkalikke toiduelamusi ja mitmeid kultuurisündmusi, pakkudes süvitsi minevat tutvumist piirkonna kultuurilise pärandiga.

Postitee⁴²

2013. aastal loodud Postitee kostöövõrgustik koondab enda alla 23 ettevõtet. Tõenäoliselt on kunagine Tartu-Pihkva maantee ehk praegune Postitee säilitanud oma teejoone 13.-14. sajandi vahetusest, järgides paljuski tänaseni

kasutatavat trassi. Sajandeid samadel radadel kulgenud teejoont kaunistavad loodusvaated ja matkarajad, samuti rikkalik ajalugu, mida peegeldavad teetähised, kõrtsiasemed ja vanad sillad. Elavat ajalugu esitlevad piirkonna muuseumid, pakkudes huvitavat tutvustust minevikule. Sobiva peatuspaiga leiab nii väiksema seltskonna puhkaja kui ka suurema kokkutuleku korraldaja. Postitee pakub mitmekülgseid tegevusi nii maa peal kui pilvede all, ulatudes õpetlikest ja põnevatest ettevõtmistest kuni lõõgastava aja veetmiseni. Ka maitseelamused on Postiteel värvikad, eriti suveperioodil, kuid paljuski on vajalik eelnev broneerimine, et tagada meeldiv külastuskogemus.

Võro Instituut⁴³

Võro Instituut koondab võrukeelset traditsiooni, ühe juhtimise all tegutsevad nii keele- ja kultuuriuurijad kui Vana-Võrumaa muuseumid: Mõniste Talurahvamuuseum, Vana-Võromaa kultuurikoda, Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum, ning Karilatsi Vabaõhumuuseum, mis kuulub Postitee võrgustikku. Nelja muuseumi külastamiseks on võimalik osta ühispilet. Võro Instituut on riigi- ja teadusasutus ja viib ellu oma strateegiat nii teadustegevuses kui muuseumide kureerimises ja turundamisel.

Elav Elva⁴⁴

Elav Elva Keskus, mis asub ajaloolises Elva raudteejaamahoones, on külalislahke ja inspireeriv kohtumispai nii turistidele kui kohalikele. Keskus pakub mitmekülgset turismiinfot Elva linna ja ümbritseva piirkonna kohta ning jagab ideid põnevateks ajaveetmisvõimalusteks.

Keskuse südameks on avar ja hubane ootesaal, kus saab mugavalt rongi või bussi oodata, teha kaugtööd ning lugeda raamatuid Elva raamatukogu valikust – raamatuid saab nii kohapeal lugeda kui ka koju kaasa võtta. Samas ruumis korraldatakse regulaarselt kogukonna sündmusi. Lisaks ootab külastajaid kohaliku toodangu pood, kus müügil Elva piirkonna ettevõtjate tooted. Elav Elva Keskuses toimuvad regulaarselt töötoad ja koolitused, mille kohta saab infot keskuse Facebooki ja Instagrami lehtedelt. Keskus pakub ka hubaseid ruume seminarideks, koolitusteks ja meeskonnapäevadeks – võimalik on võõrustada kuni 20-liikmelisi grupe.

⁴³ Võro Instituut. [Link](#).

⁴⁴ Elav Elva. [Link](#).

Otepää turismiettevõtjate võrgustik⁴⁵

Otepää turismiettevõtjate võrgustik koondab endasse Otepää piirkonna turismiobjektid. Loodud [veebilehel](#) on kuvatud tegevused, vaatamisväärsused ning majutus- ja toitlustusettevõtted Otepää linnas ja vallas. Samuti pakub lehekülg võimalust filtreerida kõiki objekte vastavalt oma soovidele ning vajadustele. Samuti on välja toodud Otepääga seonduvad olulisemad faktid ning 20 asja, mida peab Otepääl olles tegema või nägema.

⁴⁵ Otepää turismiettevõtjate võrgustik. [Link](#).

Lisa 4. Maakondade ülevaade

Jõgeva maakond

Jõgeva maakond on kirja pannud konkreetsete põhitegevussuunad, mille järgi maakonna turismisektorit arendada plaanitakse. Lisaks osaleb maakond erinevates projektides ja erinevates kohalikes omavalitsustes toimub hulk üritusi. Jõgeva maakonnas on suur hulk turismiobjekte, millest enamik liigituvad kultuuriturismi sektorisse.

Samas ei ole maakonnal paika pandud konkreetseid turismisektori eesmärgi, mille poole püüeldakse. Jõgevamaal on puudu olulised turismiobjektid, mis pakuvad äriturismiga seonduvaid teenuseid.

Väärtuspakkumine

Jõgeva maakond peab oluliseks nelja turismisuunda: loodus, pere, kultuur ja konverentsiturism. Jõgevamaal asuv Vooremaa on tuntud oma unikaalsete voorte poolest, mis on jääajal tekkinud seljandikud ja nende vahel paiknevad piklikud järved, tehes sellest ühe omapäraseima maastikutüübi Euroopas. Rahvasuus nimetatakse voori sageli Kalevipoja künnivagudeks, ning Jõgevamaad tuntakse Kalevipoja tegude maana. Kääpal asub Kalevipoja muuseum, mis tutvustab seda pärimust külastajatele. Peipsi, Euroopa suuruselt neljanda järve, ääres elavad vanausulised, kelle ainulaadset kultuuri ja kombeid hoitakse ja tutvustatakse külastajatele. UNESCO pärandist on Jõgevamaal esindatud Struve meridiaanikaare tähis Kaarepere Aurküla mäel, mis on korrastatud ja avatud külastamiseks.

Põhitegevussuunad

Jõgevamaa tegevussuunad keskenduvad maakonna mainekujundamise ja turundamise tõhustamisele, sealhulgas mainekujunduskava koostamisele ja elluviimisele. Oluline on arendada koostööd MARO ja turismiklastri ning ellu viia maakonna turundusstrateegia ja tegevuskavad. Suur rõhk on kultuurikollektiivide ja turismiettevõtjate koostööl külastajatele meelelahutuspakettide pakkumisel ning turismisektorite vahelise koostöö ja ühiste koolituste arendamisel. Samuti plaanitakse tutvustada töömalevaid turismiettevõtluses, parandada turismiinfrastruktuuri, ning valmistada rahvusvahelise turismi laineks, mida soodustab kliimasoojenemine. Tegevussuunad hõlmavad ka karavanide parkla võrgustiku ning puhkemajandust toetavate majutuskohade arendamist ja maastikukujundust. Lisaks toetatakse traditsioonilisi maineüritusi, nende edasiarendamist ning koordineeritud ja tulemuslikku ühisturundust.

Turismiobjektid

Lõuna-Jõgevamaa piirkonnas paikneb mitmekesine valik kultuuri-, loodus-, äri-, toidu- ja aktiivse tegevuse objekte, mis loovad eeldused eri tüüpi külastajate huvidega arvestavaks turismiarenguks. Regioonis leidub nii ajaloolisi paiku, kultuurikeskusi kui ka loodusturismi sihtkohti ja spordi- ning elamusasutusi.

Kultuuri- ja ajaloo huvilisi kõnetavad näiteks Põltsamaa loss, Palamuse kultuurikompleks ning Kuremaa Elamuskeskus. Loodus- ja aktiivse puhkuse võimalusi pakuvad mitmed paigad, sealhulgas Endla looduskaitseala, Struve meridiaanikaar ning Kassinurme Linnamägi. Aktiivseid tegevusi ja liikumist väärtustavale külastajale on atraktiivsed näiteks WPark, Kuningamäe kardirada ja Jõgevamaa spordirajatised.

Toiduelamusi saab kogeda erinevates paikades, sh Põltsamaa loss, Roosisaar või Pajusi mõisakompleks. Lisaks pakuvad mitmed objektid võimalusi hariduslike tegevuste või kohalike kogemuste kaudu ka äriturismi sihtgruppidele.

Piirkonna turismipakkumine täieneb ja areneb pidevalt uute võimaluste ja sihtkohtade lisandumisega.

Sündmused

Jõgevamaa pakub mitmekülgset ja rikkalikku sündmuste programmi. Jõgevamaal toimuvad üritused on: Põltsamaa Lossipäevad, Põltsamaa Veinipäev, Põltsamaa sildade ja kohvikute päev, Kamari Supifestival, Paunvere Väljanäitus ja Laat, Avinurme Tünnilaat, Mustvee Linnapäevad, Kasepää Kala, VM Fest Mustvee, Pöörane TäiskuuÕÖsÕÖming, Rääbise Sõprade Festival, Seemnefestival, Eesti Naiste Tantsupidu, Kalevipoja Kala- ja Veefestival, Palamuse Kohvikutepäev, Laiusekandi Kohvikutepäev, Talveküla Tormas, Jõulud Paunveres, Siilima Kalevipoja Kojas, Kõrvitsapäev ehk Halloweeni Festival Tapikul, Sügislaad „Peipsi Kolla“, Pajusi Mudajooks, Põltsamaa Jõemaratón, Peipsi Toidu Tänav, Avinurme Tünnilaat, Peipsi Järvefestival, Jõgeva linna Kohvikutepäev, Kääpa Kohvikutepäev, Maakonna Laulu- ja Tantsupidu, Jõgevatreff.

Olulised projektid

Jõgevamaa turismi arendamise plaanidesse kuulub Põltsamaa jõe linnale avamine, kus jõe äärde rajatakse hariduslinnak, promenaad ja rannaala, ning Aruküla mäele vaatetorni ehitamine. Kuremaa järve ääres arendatakse edasi Kuremaa rannaala ja luuakse veepark. Samuti keskendutakse Jõgevamaa ettevõtete ekspordi suurendamisele läbi Central Baltic programmi 2021-2027 raames Korea turule suunatud videoprojekti, mis tõstab teadlikkust piirkonna turismisihtkohtadest. Lisaks on plaanis luua Jõgevamaa filmilokatsioonide turismimarsruut, et tutvustada piirkonda ka filmihuvilistele.

Võru maakond

Võru maakond on kindlaks määranud üldesmärgid ja põhilised tegevussuunad, mille abil turismisektorit arendada. Suur rõhk on Võrumaa puhul sealse omanäolise kultuuri, keele ja kombestiku hoidmisel ja säilitamisel. Samuti korraldatakse maakonnas eriilmelisi üritusi, millega püütakse meelitada erinevate turismisektorite külastajaid.

Paraku ei ole Võrumaa puhul välja toodud osalemist erinevates (turismialastes) projektides. Samuti on näha, et Võrumaal on vähe äriturismile keskenduvaid [turismiobjekte](#).

Väärtuspakkumine

Võrumaa on mitmekülgne ja puutumatult ürgne looduspiirkond, kus võib sageli kohata matkaradadel metsloomi. Maakonda iseloomustavad arvukad turismitalud, ujumis- ja paadisõiduvõimalused, suitsusaunad, suusarajad, võru keel ja seto kultuur, samuti rohked sündmused, mis pakuvad avastamisrõõmu igas vanuses külastajatele. Võrumaal looduse tippmärgid, sealhulgas Haanja kõrgustik, Suur Munamägi, Eesti sügavaim järv, Rõuge Suurjärv, ja liivakivipaljandid Piusa jõe kallastel, millest Härma Mäemine müür on Eesti kõrgeim. Lisaks Võrumaal Eesti jämedaim tamm, Tamme-Lauri tamm, ja kõige lõunapoolsem tipp Naha külas. Võrumaa erilisust rõhutavad kaks olulist kultuuriruumi: Vana-Võromaa ja Setomaa, mille traditsioonid, nagu suitsusaunakombestik ja seto leelo, on kantud UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja.

Üldesmärgid

Võru maakonna 2035+ arendustrateegias⁴⁶ on seatud viis peamist turismieesmärki. Esiteks, maakonnas arendatakse jätkusuutlikke, nutikaid ja paindlikke turismivõrgustikke, kus ettevõtted suudavad kohaneda muutuvate oludega. Teiseks, turismi arendamisel keskendutakse sellele, et maakonnas tegutseksid turvalise, säästva ja keskkonnahoidliku mõtteviisiga inimesed. Kolmandaks, töötatakse välja turismiinfo süsteem ja ajakohastatakse turismitaristut, et kultuurivaldkond oleks hästi koordineeritud, tõhusalt kommuniqueeritud ning valdkonna eestvedajad oleksid hinnatud ja väärtustatud. Neljandaks, keskendutakse kultuuriturismi teekondade väljaarendamisele ja turundamisele ning kultuuripärandil põhinevate turismitoodete ja -teenuste loomisele, kus kultuuril ja loovusel põhinev ettevõtlus aitab luua töökohti ja panustada kestlikku arengusse. Viimaks, maakonna kultuuri-, loodus-, spordi- ja

⁴⁶ Võru maakonna arengustrateegia 2035+. [Link](#).

toiduturismi pakkumine põhineb eristaval ja rikkalikul vaimsel ja ainelisel kultuuripärandil.

Põhitegevussuunad

Võru maakonna peamisteks tegevussuundadeks on Lõuna-Eesti DMO töös osalemine, arenguleppe ja regionaalse nõukogu pilootprojektis osalemine. Lisaks on eesmärgiks Lõuna-Eesti koostöölepingus kokku lepitud tegevuste elluviimine.

Turismiobjektid

Võru maakonna mitmekesine turismipakkumine ulatub kultuuriloolistest paikadest ja loodusimede keskele rajatud vaateplatvormidest kuni aktiivse puhkuse keskusteni. Erinevad sihtkohad pakuvad elamusi nii kultuuri-, looduse- kui ka aktiivturismi huvilistele, aga ka neid, kes otsivad taastumist, kohalikke maitseid või ärivõimalusi.

Piirkonna kultuurielamusi esindavad näiteks Setomaa muuseumid, Vana-Võromaa muuseumid ja kultuurimaja Võru Kannel, mis peegeldavad piirkonna identiteeti ja omakultuuri. Võru linn oma keskväljaku, Roosisaare sildade ja promenaadidega on ühtaegu kultuuriline ja visuaalne tõmbekeskus.

Loodusesõbrale avanevad vaated Suurel Munamäel ja Rõuge vaatetornis Pesapuu, samuti leidub rohkesti matkaradu ja puhkekohti Karula rahvuspargis, Haanjas ja Piusa koobaste piirkonnas. Looduspuhkuse kõrval on Võrumaal ka mitmekesiseid heaoluteenuseid, nagu Kubija hotell-loodusspaa, Värska kuurortravikeskus ja Väimela Tervisekeskus.

Aktiivse tegevuse huvilised leiavad väljakutseid ja liikumisrõõmu Adrenalin Arenas, Haanja puhkekeskuses, Võru ja Barruse spordikeskustes ning mitmel pool üle maakonna – näiteks Nõriariigis ja Liikluslinnas või Haanja krossirajal.

Maakonnas on oluline ka ärikliendi teenindamine – näiteks seminaride, koolituste ja ärisündmuste kaudu. Mõned objektid, nagu Kubija hotell-loodusspaa, Kütioru keskus või Värska kompleksid, pakuvad selleks sobivaid ruume ja lisateenuseid.

Loetletud objektid annavad mitmekesise ülevaate piirkonna võimalustest, ent valik ei ole lõplik – Võru maakonna turismipakkumine täieneb pidevalt uute ideede, teenuste ja koostöövormide lisandumisega.

Sündmused

Olulisemad sündmused Võru maakonnas on Võhandu Maraton, Võru Lastefestival, Seto Kuningriik, Seto Kostipäiv, Hauka Laat, Võru Linnapäevad, Treski muusika- ja inspiratsioonifestival, Uma Mekk Suurlaat, Uma Mekk Kevadgurmee, Uma Mekk Sügisgurmee, Haanja Maraton, Võrumaa jooksu- ja kõnnisari, Maakonna Laulu- ja Tantsupidu, Vastseliina Maarahva Laat, Võru Pärimustantsu Festival,

Kogukonnafestival (Rõuges), AIGU OM!, festival KÕU. Lisaks toimuvad Võru linnas igasuviselt tasuta linna giidituurid.

Valga maakond

Valga maakonnas kohtuvad kolm erinevat kultuuri- ja keelepiirkonda ja sinna kuuluvad nii piirilinn kui talvepealinn. Valgamaa on seadnud eesmärgid ja visioonid, et võimaldada maakonnal turismisektorit arendada. Oluline rõhk on seejuures ka koostöö arendamisel Lätiga. Samuti on maakonnal määratud tegevussuunad, millega eesmärkide täitmise poole liikuda plaanitakse. Samuti leiab kohalikest omavalitsustest suure hulga erinevate sektorite turismiobjekte ja rahvusvahelisi üritusi. Piirkonnas tegeletakse ka turismialaste projektidega, kuid nende mastaap jääb pigem tagasihoidlikuks.

Väärtuspakkumine

Valgamaa asub Eesti lõunaosas ja on tuntud kui Eesti lõunavärv, koosnedes kolmest omapärasest vallast. Maakonna lõunapiiri määravad riigipiir ja kaksiklinn Valga-Valka. Valgamaa on koht, kus kohtuvad erinevad kultuuri- ja keelepiirkonnad: Mulgimaa, Vana-Võromaa ja Vana-Tartumaa. Tõrva, mis asub Mulgimaal, on tuntud oma unikaalse looduse ja ajaloolise pärandi poolest. Otepää on rahvusvaheliselt tunnustatud spordikeskus ja Eesti talvepealinn, kus on võimalik aastaringselt mitmesuguseid tegevusi nautida. Otepää on ka Eesti lipu sünnikoht, kuna seal õnnistati 1884. aastal esimene sinimustvalge lipp. Maakonnas on tihe teedevõrk ja raudteeühendused Tartu, Riia ja Võru suunal ning oluline õhuvärv on Riia lennujaam.

Üldeesmärgid

Valgamaa eesmärgiks on luua Valgamaa on atraktiivne ja hea mainega külastuskeskkond. Maakonna visioon on olla Eesti lõunavärv, põimides atraktiivsest elukeskkonnast ja looduslähedasest eluviisist, nutikast Eesti-Läti piirala koostööst, ettevõtlikkusest, hoolivusest ja eripalgeliste kultuuride sidususest.

Põhitegevussuunad

Valga maakonna tegevussuundadeks on Lõuna-Eesti DMO tegevuses osalemine ja arenguleppe ja regionaalse nõukogu pilootprojektis osalemine. Lisaks viiakse ellu Lõuna-Eesti koostöölepingus tegevusi.

Turismiobjektid

Valgamaa ja Tõrvamaa turismimaastik pakub laia spektrit elamusi, ühendades omavahel kultuuri, looduse, heaolu ja aktiivse puhkuse võimalused. Piirkonna rikkalik pärand ja mitmekesine teenuspakkujate võrgustik loovad eeldused nii lühiajaliseks külastuseks kui ka pikemaks peatuseks.

Kultuuriloolisi ja ajaloolisi väärtusi kannavad edasi näiteks Valga Sõjamuuseum, Otepää Maarja kirik, Barclay de Tolly mausoleum ning Helme koopad ja orukäärus asuvad varemed. Tõrva ja Valga keskvaljakud on olulised linnalised tõmbekesked, mis ühendavad omavalitsuste identiteeti ja avalikku ruumi.

Loodushuvilistele pakuvad avastamisrõõmu Karula rahvuspark, Pedeli puhkeala, Pühajärve rand ja park ning mitmed matka- ja puhkealad nii Valga kui Otepää ümbruses. Samuti leiab looduslähedasi majutus- ja puhkekohti, nagu näiteks Kääriku spordikeskus, Pühajärve spaahotell ja Vidrike Puhkekeskus.

Tervise- ja aktiivpuhkuse võimalused on piirkonnas hästi arendatud. Tõrva Veemõnula, Tehvandi spordikeskus, Otepää Winterplace ja seikluspark, Otepää golfikeskus ning Kuutsemäe puhkekeskus loovad tingimused aastaringseks liikumiseks ja taastumiseks. Lisaks tugevdavad piirkonna atraktiivsust mitmed spaa- ja heaoluteenused.

Valgamaal ja Otepää piirkonnas on arvestatud ka äriklientide vajadustega – näiteks GMP Clubhotel, Kvillata Country Hotel, Kääriku või Sangaste Loss pakuvad sobivaid tingimusi seminaride, ettevõtete ürituste ja koostöövormide läbiviimiseks.

Esitatud objektid moodustavad läbilõike piirkonna mitmekesisest turismipakkumisest. Tegemist on valikuga, mis ajas täieneb ning mida kujundavad pidevalt uued algatused, investeeringud ja koostöövõrgustikud.

Sündmused

Valgamaal toimub igal aastal, 2025 Otepääl, 2026 Valgas ja 2027 Tõrvas, Valgamaa laulu- ja tantsupidu ja Lõuna- Eesti Memme-taadi tantsupidu 2025. Otepää olulisteks sündmusteks on Otepää Talveöölaulupidu, Euroopa Saunamaraton, Eesti Lipu päev 4.6, Pühajärve Jaanituli, Retrobest, Pühajärve jooks, Pühajärve regatt, Rally Estonia, Leigo Järvemuusika, Puka öölaulupidu, Otepää Triatlon, Kahevõistluse MK etapp, laskesuusatamise MK-etapp 2026 ja laskesuusatamise MM 2027. Valga linnas toimuvad Valga linna päevad, Piirilaat, militaarajaloo festival Milfest, Mikhililaat, Inglilaat, Valga- Valka Jooks ja R. Leppiku nimeline Valgamaa jooksusari. Tõrva olulisemaks sündmuseks on Tõrva Tule Päevad.

Olulised projektid

Valgamaa suurimateks projektideks on Tehvandi spordikeskuse tugiteenuste keskuse rajamine ning Valga [*Green Railways II*](#), mille eesmärk on arendada edasi

piiriülest turismitoodet „Green Railways”, lisades väärtust olemasolevatele matkaradadele ning luua suurem seos matkaraja läheduses olevate teiste turismiteenuste ning toodetega. Projekt suurendab matkaraja ja sellega seotud teenuste kättesaadavust erinevatele sihtgruppidele nagu lapsed, väikelastega vanemad, eakad ja puudega inimesed ning kaasab erinevate sihtgruppide esindajad teenuste kujundamise protsessi.

Põlva maakond

Põlva maakond pöörab rõhku rohelisele elule ja jätkusuutlike tootmisharude arendamisele. Seejuures on maakonnas paika pandud üldesmärgid, mille hulka kuuluvad näiteks rohevõrgustiku ja kultuuriturismi arendamine. Selleks on kindlaks määratud tegevussuunad – näiteks kaugtöövõrgustiku, Kupland, arendamine.

Põlvamaa osaleb erinevates projektides ja pöörab rõhku turismitaristule. Samuti on näha erinevate ürituste toimumist.

Väärtuspakkumine

Põlvamaad iseloomustavad puhas loodus, kaunid looduspaigad ning jätkusuutlikud võimalused loodusressursside väärimiseks, mis toetavad mitmekülgset ettevõtluse arengut. Maakonnas asuvad eriilmelised loodusväärtused nagu Taevaskoja, Lämmijärv, Ahja ja Võhandu jõgi, Postitee, rabad ning ajaloolised mõisad. Eelmainitud vaatamisväärtused loovad tingimused loodusturismiks ja rekreatsiooniks. Traditsioonilised külamaastikud ja kompaktsed asulad pakuvad suurepärase elukeskkonda, kus kaugtööturism ja hõbemajandus võiksid esile kerkida. Looduslähedane elulaad aitab säilitada pärimuskultuuri ja inspireerib loomemajandust.

Puhas loodus ja roheline elu maine toetavad ka jätkusuutlikke tootmisharusid nagu aiandus, põllumajandus, toiduainete valmistamine, puidu- ja mööblitööstus ning taastuvenergeetika. Seda toetavad piirkonnas paiknevad õppe- ja kompetentsikeskused, nagu Räpina Aianduskool, Eestimaaehitus ning TSENTER. Põlvamaa rohelist elustiili ühendab "Rohelisem Põlvamaa" võrgustik, mille tunnuslauseks on "Rohelisem elu." Marsruut roheline ring Põlvamaal on loodud selleks, et pakkuda mitmekülgset kogemust loodusest, kohalikest maitsetest, kultuurist ja maalähedusest. Koostatud on neli erinevat marsruuti: "Maitsev ja põnev Põlva," "Maitsev Mooste ja roheline Räpina", "Maitsev ja kaunis Kanepi" ning "Lastega Põlvamaal."

Üldeesmärgid⁴⁷

Põlvamaa turismi eesmärkideks on kultuuriturismi arendamine ja maakonna kultuurielu rolli suurendamine piirkonna kuvandi loomisel. "Rohelisem Põlvamaa" brändi ja võrgustiku edendamine ning turundamine on samuti olulised prioriteedid. Maakond toetab selge ja tugeva identiteediga kogukondade arengut ning püüdleb puhke- ja loomemajanduse potentsiaali parema ärakasutamise poole. Mitmed Põlvamaa atraktiivsed turismiobjektid ja looduskaunid piirkonnad meelitavad külastajaid aastaringelt, pakkudes rikkalikke võimalusi nii loodusturismiks kui ka kultuuriturismiks, mis omakorda tugevdab maakonna ettevõtlusmaastikku.

Põhitegevussuunad⁴⁸

Põlvamaa turismisektori tegevussuundade keskmes on stabiilsuse tagamine ja jätkusuutliku arengu toetamine, sealhulgas DMO-de toetamine ja riiklikult valitud arendussuundade järgimine. Maakond keskendub Kagu-Eesti kaugtöökeskuste võrgustiku Kupland ja Põlvamaa kui kaugtöö- ja äriturismi sihtkoha turundamisele. Samuti on olulisel kohal turismiinfo infopunktide arendamine ning turundamine. Turismiettevõtteid toetatakse infopäevade, koolituste, õppereiside ja ühisturunduse kaudu, samal ajal tõhustatakse koostööd loomeettevõtjate ja turismiettevõtjate vahel "Rohelisem Põlvamaa" võrgustiku kaudu. Lisaks on plaanis Taevaskoja Külustus- ja Turismikeskuse rajamine, et veelgi tugevdada maakonna turismivõimalusi.

⁴⁷ Põlvamaa arengustrateegis 2035+. [Link](#).

⁴⁸ Põlva maakonna arengustrateegia 2035+ tegevuskava 2024-2028. [Link](#).

Turismiobjektid

Põlvamaa turismipakkumine ühendab tasakaalukalt looduse, kultuuri ja aktiivse puhkuse – luues võimalusi mitmekesisteks elamusteks nii kohalikele kui külalistele. Piirkonna identiteeti kannavad ehedad elukeskkonnad, paikkondlik eripära ning loodusega põimunud väärtused.

Looduse nautimiseks pakub piirkond rikkalikku valikut matkaradu ja vaateplatvorme – näiteks Valgesoo, Meenikunno ja Kiidjärve rajad, mille kõrval tegutseb ka RMK külastuskeskus. Linnuvaatluseks ja rahulikuks looduselamuseks sobib Räpina poldri hoiuala linnuvaatlustorniga, samuti Räpina Aianduskooli kollektsioonaiad. Looduskauni miljööga on seotud ka Sillapää loss koos pargiga.

Kultuuripärand ja loovkeskkonnad on koondunud näiteks Mooste ja Räpina mõisatesse, Karlasti vabaõhmuuseumisse ning mitmesse kultuuri- ja rahvamajja (nt Põlva ja Räpina kultuurikeskused, Ihamaru külalistemaja, Alle-Saija Teatritalu ja Lutsu teater). Tähelepanu väärib ka Räpina loomemaja, kus tegutsetakse loovuse ja kogukondliku kultuurielu ristumiskohal.

Aktiivse puhkuse võimalused ulatuvad Põlva Wake pargist ja Kanepi seltsimajast kuni Põlva spordikooli, Räpina staadioni ja Mammaste tervisespordikeskuseni. Sporditaristut täiendavad spaa- ja taastumisvõimalused, näiteks Minispa Sõstar. Räpina sadam lisab piirkonna aktiivturismi pakkumisse vee- ja looduselamusi.

Toidukultuuri esindavad mitmed mõisakohvikud ja toidupakkujad, sh Cantervilla loss ning piirkonnas tegutsevad külastuskeskused. Räpina sadam on esile tõstetud ka toiduelamuste sihtkohana.

Põlvamaa turismiobjektide valik peegeldab piirkonna mitmekesiseid tugevusi ning selle edasiarendamine toimub pidevalt. Esitatud nimekiri ei ole lõplik – uusi algatusi ja sihtkohti lisandub pidevalt, toetades nii piirkondlikku tuntust kui külastuskogemuse kvaliteeti.

Sündmused

Põlva maakonna suurimateks sündmusteks on Ökofestival, Harmoonika, talvine tantsupidu, Räpina hea kodu päevad, Mehikoorma vee- ja jääpeod, Võõpsu kalameestepäev, Peipsi Järvefestival, Kanepi festival, Kooraste rahvatratlon, Ihamaru Kõivualuste laat, Põlva valla kodukohvikute päevad, suvelavastused- Lutsu teater ja Alle-Saija Teatritalus.

Olulised projektid

Põlvamaa olulisemateks projektideks on *Green Destination* märgise taseme arendus ning võrgustiku "Rohelisem Põlvamaa" edasiarendus ja koostöö tugevdamine liikmete vahel. Samuti tegeletakse Põlva paisjärve äärses ala korrastamine ja wakepargi loomine ning suvekohviku rajamisega. Oluliseks on ka Räpina sadam,

kus soovitakse pakkuda aktiivtegevuste võimalust suvel nii täiskasvanutele kui ka lastele.

Tartu linn ja maakond

Tartu maakond on tuntud oma hariduse, teaduse, kultuuripärandi ja looduse poolest. Seda eelkõige seetõttu, et maakonna keskuseks on Eesti suuruselt teine linn – Tartu. Tartul on olnud oluline roll eesti kultuuri ja rahvusteadvuse kujunemisel – siinsest ülikoolist võrsus esimene rahvuslik eliit, siin alustasid oma tegevust esimesed ajalehed ja kultuuriseltsid, esimene rahvuslik teater ning toimus ka esimene üldlaulupidu. Tartu on alati koondanud häid mõtteid ja tarku inimesi ning on tuntud ülikooli- ja teaduslinnana. Nii linnas kui maakonnas toimub aastaringelt väga palju sündmusi. Tartu ja Tartu maakond on rikkad oma looduskaunite paikade ja vaba aja veetmise võimaluste poolest. Maakonda ja linna läbiv Emajõgi on ainus täispikkuses laevatatav jõgi Eestis ning ühendab kaht suurimat järve: Peipsi ja Võrtsjärv. Tegevusi vees ja vee ääres rikastavad veel arvukad teised veekogud ning turismiattraksioonid.

Väärtuspakkumine

Tartu on tunnustatud kestlik sihtkoht, seda nii mõtteviisi, tegude kui ka rahvusvaheliste tunnustuste järgi. Tartu kuulub ainsa Eesti linnana Euroopa komisjoni 100 kliimaneutraalse ja targa linna hulka aastaks 2030 ning omab Roheliste sihtkohtade programmi plaatina-tunnustust.

Tartu on koduks üheksale kõrgkoolile, millest mitmed on maailmatasemel hinnatud. Tartu Ülikool on maailma ülikoolide 350 parima hulgas, see on Eesti suurim ülikool ning üks Põhja-Euroopa tippülikoolidest. Tartu kõrgkoolidesse tullakse õppima, õpetama ja teadustööd tegema nii Eestist kui tervest maailmast. Tartu teadustöö toob kokku nii teadlased kui ettevõtted, et pakkuda innovaatilisi lahendusi kogu maailmale. See annab Tartule ka noorusliku *vibe*-i. Lisaks korraldavad ja toovad ülikoolid Tartusse mõjukaid teadus- ja erialakonverentse. Tartus asub Eesti ainus ülikoolihaigla, Tartu Ülikooli Kliinikum, kus pakutakse maailmatasemel ravivõimalusi kõikidel erialadel. Kõige uuemad teadussaavutused jõuavad patsientide ravisse ning kõrgtehnoloogilisse ja innovaatilisse ravikeskkonda tullakse ravile ka mujalt maailmast.

Eesti kultuuri juured on Tartus: siin alustasid oma tegevust esimesed ajalehed, kultuuriseltsid ja rahvuslik teater. Esimene Eesti üldlaulupidu toimus Tartus. Kirjanduslinnana kuulub Tartu UNESCO loovlinnade võrgustikku ja Tartu tähetorn on

kantud UNESCO maailmapärandi hulka Struve geodeetilise kaare olulise punktina. Aastal 2024 oli Tartu koos 19 Lõuna-Eesti omavalitsusega Euroopa Kultuuripealinn. Tartu kultuur on kombinatsioon aegumatust arhitektuuri- ja kultuuripärandist, uuenduslikust meelelaadist ja tänavakunstist.

Maakonna eriilmelise maastiku vahel on peidus võluv loodus ja põnevad matkarajad. Siin toimub igal aastal paarsada spordisündmust, millest võtavad õhinaga osa nii kohalikud kui välismaalased. Kuulus Tartu Maraton toob kokku tuhandeid spordisõpru ratta-, jooksu-, ja suusamaratonidele. Tartu suusamaratoni peetakse üheks maailma parimaks suusasündmuseks. Eriilmelised piirkonnad pakuvad nii kultuurilisi elamusi kui ka mitmekülgseid puhkuse veetmise võimalusi. Nt Peipsi järve läänekaldal asuv Sibulatee, kunagine kuurortlinn Elva kui tuntud suvituslinn, mitmekülgsed muuseumid ja atraktsioonid jm.

Üldeesmärgid^{49, 50, 51}

Tartumaa turismisektori eesmärgid keskenduvad säästva turismi arendamisele ja turundamisele, rekreatsioonialade arendamisele ning turismitoodete ja -info kvaliteedi tõstmisele. 2030. aastaks soovitakse välja töötada ja rakendada säästva turismi edendamise poliitikat, edendada võrgustike tööd, suurendada sihtkoha atraktiivsust nii investorite, sündmuskorraldajate kui ka külastajate jaoks, sealhulgas tõsta madalhooaja külastajate arvu. Lühikesed vahemaad ja hea ligipääsetavus toetavad kohalikku koostööd ja kogukondade ühtsust. Ühendused maailma ja Eesti teiste sihtkohtadega on väga head. Siinne kultuurielu, edumeelsus ja keskkonnahoidlikud lahendused, loovad kõrge lisandväärtusega töökohti, tehes linnast ja maakonnast rahvusvaheliselt nähtava ja tunnustatud sihtkoha. Turismiettevõtted rakendavad keskkonnahoidlikke põhimõtteid ja omavad vastavat tunnustust või märgist. 10% Eestit külastatavatest väliskülastajatest jõuab Tartusse ja vähemalt 15% Lõuna-Eestisse.

Põhitegevussuunad^{52, 53}

Tartumaa keskendub piirkonna kultuurilise ja loodusliku rikkuse arendamisele ning säästva ja vastutustundliku turismi edendamisele. Turismisektori arendamine tugineb kohaliku pärandi, lugude ja eripära esiletõstmisele ning koostööle. Oluline on, et Lõuna-Eesti ülene koostöö jätkuks ja edeneks nii turismivaldkonnas kui kõikides sidus-valdkondades. Säästva turismi põhimõtted on keskmes nii turismisihtkoha, -taristu ja ka -teenuste arendamisel. Sh on oluline keskkonnavalase teadlikkuse suurendamine ettevõtete seas ja külalislahkuse juurutamine.

⁴⁹ Tartu ja Lõuna-Eesti kui atraktiivne turismisihtkoht.

⁵⁰ Tartu linna turundusstrateegia 2023-2026

⁵¹ Tartu linna turundusstrateegia 2023-2026. [Link](#).

⁵² Tartu linna turundusstrateegia 2023-2026. [Link](#).

⁵³ Tartu linna arengukava 2025-2035

Kultuuriturismi edendatakse teekondade, UNESCO kultuuripärandi, suursündmuste toomise ja toidu-, ning filmiturismi kaudu. Samal ajal arendatakse aktiivselt loodusturismi ja rekreatsioonialasid, pakkudes külastajatele võimalusi nautida piirkonna unikaalseid loodusväärtusi. Arendatakse nii jõelaevandust kui ka Emajõe vesikonnaga seotud võrgustikku, turismipakette ja -teenuseid. Kohalik toidupärand ja Tartumaa toiduvõrgustik ühendavad turismisektori, kohalikud toidutootjad ja –pakkujad. Konverentsiturismi ja kaugtöövõimaluste arendamine mängivad olulist rolli nii linnas kui ka maakonnas. Head ühendused maailmaga toetavad turismi, seega peab püsima nende jätkusuutlikkus. Madalhooaja külastuste suurendamiseks viiakse ellu erinevaid turundustegevusi ja kampaaniaid. Turismiinfo on ajakohane ja kättesaadav ning hästi leitav.

Turismiobjektid

Tartumaa turismiobjektide valik peegeldab piirkonna tugevat mitmekesisust, kus omavahel põimuvad kultuur, teadus, aktiivne puhkus ja looduselamused. Piirkonna tugevuseks on atraktiivne kombinatsioon Tartu linna rahvusvahelisest tõmbejõust ning rohkete äärealade ja väikekohtade temaatilistest turismielamustest.

Kultuuriturismi kesketeks tõmbekeskusteks on Eesti Rahva Muuseum (ERM), mis pakub süvitsi minevaid elamusi nii eesti kultuuri, keele kui ka rahvusvahelise pärandvaldkonna lõikes. Lisaks on tähtsal kohal Tartu Ülikooli muuseumid, Linnamuuseum, Tartu mänguasjamuuseum ja Tagurpidi Maja, mis pakuvad mitmekesisest harivat ja elamuslikku sisu. Piirissaar on samuti kultuurituristide huviorbiidis, kuna seostub unikaalse elulaadi ja vene vanausuliste pärandiga.

Loodusturismi osas on esindatud mitmed olulised sihtkohad, nagu Emajõe Suursoo, Alam-Pedja looduskaitseala, Järvelja Ürgmets, Elva piirkonna matkarajad ning Piirissaar. Kommentaaridest lähtuvalt on oluline esile tõsta ka Jäälaja Keskuse rolli loodus- ja keskkonnateadlikkuse kasvatamises ning Lähtel paikneva Laeva soo (Selli-Sillotsa õpperada) potentsiaali loodus- ja õpperetkede sihtkohana. Elistvere loomapark seob loodust ja haridustunnetust peresõbralikul moel.

Toiduturismiga seotult väärib tähelepanu Sibulatee piirkond oma toiduvõrgustiku kaudu, samuti Juulamõisa pärimuskohvik, mis on mainitud kommentaarides kui oluline piirkondlik toidukultuuri esindaja.

Aktiivse puhkuse ja elamusturismi suund on tugevalt esindatud Vudila ja Tartumaa Tervisespordikeskuse, Aura Keskuse, Lõunakeskuse jäähalli ning V Spa & konverentsihotelli kaudu. Eraldi esiletõstmist väärib Lange motokeskus, mis toob piirkonda spordituriste ja adrenaliinipõhise elamuse otsijaid.

Tartumaa puhul tuleb rõhutada, et piirkonna turismipakkumine täieneb pidevalt – nii Tartu linnas kui maapiirkondades lisandub uusi elamusi, teenusepakkujaid ja

sihtkohti. Esitatud tabel on valikuline ning avatud täiendustele vastavalt arenevale turismivõrgustikule ja kasutajate huvidele.

Turismiga seotud taristu

Tartu on Lõuna-Eesti oluline tõmbekeskus, mis on väga heade ühendustega Tallinnasse. Küllastajad jõuavad Tartusse peamiselt bussi, rongi, auto ja lennukiga. Maakonnas liikumiseks on võimaluseks kohalik bussiliiklus ja mõne piirkonna puhul ka rong. Ühendused teiste Eesti piirkondadega on pigem head/rahuldavad. 2024. aastal alustas uuesti Tartu-Helsingi lennuliin. Bussiühendus on Tartul olemas ka Riia ja Riia lennujaamaga. 2025. aasta kevadel alustab Tartu-Riia rongiliin.

Tartu linnas on väga palju ja mitmekülgseid turismiatraktsioone, majutusasutusi ja söögikohti. Lisaks väga head võimalused konverentside korraldamiseks. Maakonnas on mitmeid olulisi tõmbekeskusi ja turismiatraktsioone, mis katavad ära küllastajate võimalikud huvid.

Sündmused

Nagu igal aastal, toimub ka eesolevatel aastatel Tartus ja Tartumaal palju suurüritusi, kultuurisündmusi ja erialakonverentse. Jätkuvad traditsioonilised Tartu linna sündmused ja tudengite kevad- ja sügispäevad, tuntud filmi-, muusika- jm festivalid, Tartu Maratoni spordivõistlused ja ärifestival sTARTUp Day.

Tartu ja Lõuna-Eesti on atraktiivne sihtkoht, mille sobiv infrastruktuur ja professionaalne korraldusvõimekus toovad siia mainekad suursündmused ja artistid. 2025. aastal toimub Tartus ja Lõuna-Eestis näiteks Rally Estonia ametlik MM etapp, pärast kultuuripealinna tiiliaasta raames tehtud koostööd on veelgi tihenened koostöö Live Nationiga.

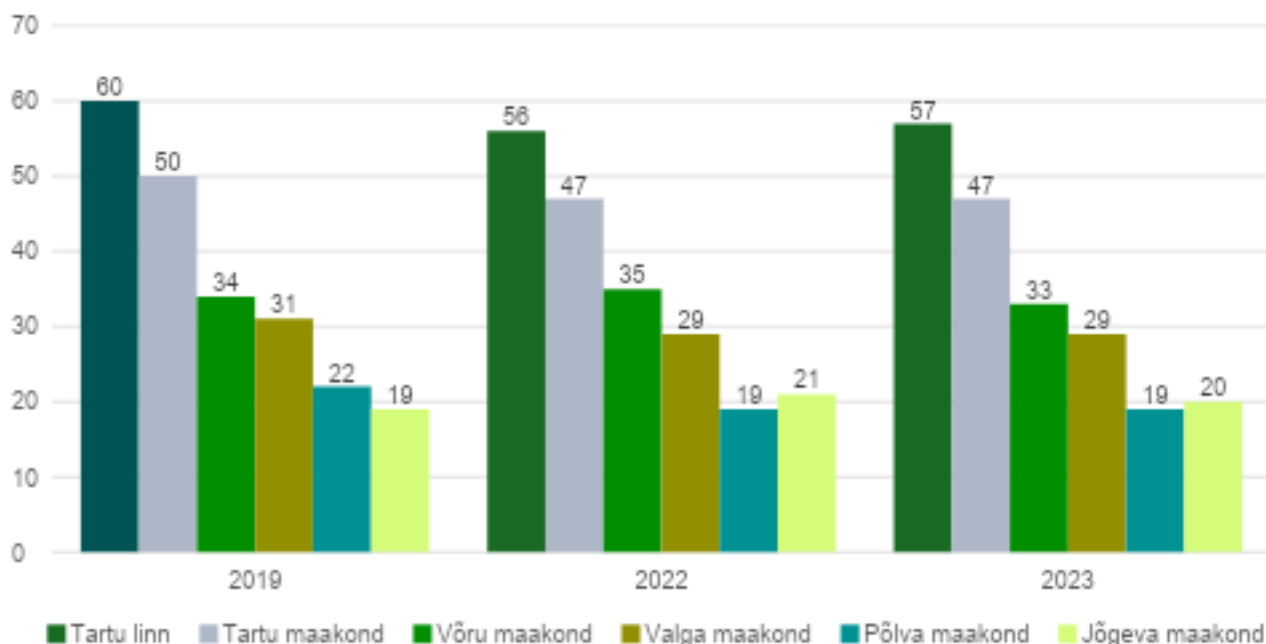
Lisaks Tartu kesksetele sündmustele vääriavad tähelepanu ka Lõuna-Eesti teised piirkondlikud traditsioonilised üritused, nagu Sibulatee toidufestivalid ja kultuurisündmused, mis ühendavad kohaliku toidupärandi ja kogukondliku kultuurielu. Sarnaseid piirkondlikke väärtuspõhiseid sündmusi toimub mitmel pool Lõuna-Eestis, pakkudes mitmekesist elamust ka väljaspool pealinna.

Olulised projektid

“Tourism 4SDG” rahvusvaheline suurprojekt panustab Tartu maakonna arengustrateegia jätkusuutliku turismi eesmärkide saavutamisse. Projekti raames tegeletakse säästva turismi edendamiseks vajalike tööriistade ja poliitikate väljatöötamisega ning leitakse kooskõlas Green Destinations seiresüsteemiga kokku konkreetsed näitajad kestlikkuse hindamiseks. Juurde on vaja leida lisavahendeid rahvusvahelisteks turundustegevusteks projektidest.

Tubade täitumine majutusasutustes

2023. aastal oli Tartumaal 103, Tartu linnas 37, Võrumaal 73, Valgamaal 80, Põlvamaal 50 ja Jõgevamaal 38 majutusasutust⁵⁴. Järgnevalt on kujutatud Lõuna-Eesti maakondade majutusasutuste keskmise täituvus protsentides (Joonis 8) Covid-19 pandeemia eelnenud – 2019 - ja järgnenud – 2022 ja 2023 - ajal.

Joonis 8 Tubade täituvus Lõuna-Eesti maakondades ja Tartu linnas 2019, 2022 ja 2023 aastal (%)

Lõuna-Eesti turismiettevõtete täituvuse puhul on näha, et Tartu linna, Tartu maakonna, Valga maakonna ja Põlva maakonna majutusasutuste täituvus ei ole taastunud Covid-19 kriisieelsele tasemele ning jääb 2-3% võrra madalamale kui 2019. aastal. Samas on Võru- ja Jõgevamaa majutusasutuste täituvus jäänud samale tasemele.

Lõuna-Eesti turismitaristu

Lõuna-Eestis on reisimisel selgeks eelistuseks isiklik sõiduk, kuna just see tagab kõige parema ligipääsu piirkonna turismiobjektidele. Paljud sihtkohad, eriti need, mis jäävad väljapoole Tartut, ei ole ühistranspordiga kas üldse või piisavalt hästi ühendatud – sinna ei vii ei bussi- ega rongiliinid. Ka siis, kui mingi ühistranspordivõimalus eksisteerib, ei pruugi see ajaliselt sobituda külastajate plaanidega: sageli on küll võimalik sihtkohta jõuda, ent tagasisõit samal päeval võib olla keeruline või võimatu. Samuti on ühistranspordi abil liikumine erinevate turismisihtkohtade vahel reeglina piiratud.

⁵⁴ Statistikaamet. Majutuskohade mahutatavus, majutatud ja majutatute ööbimised maakonna järgi. [Link](#).

Piirkonnas liigeldakse ka jalgratastega, kuid kergliiklusteede võrgustik on ebaühtlane ja katkendlik, mistõttu ei peeta rattaga liikumist alati piisavalt turvaliseks – eriti turismikogemuse otsijate jaoks, kes ei tunne kohalikke olusid. Lõuna-Eesti on hinnatud sihtkoht ka karavaniturismi vaates, kuid arendamist vajavad parkimiskohad ja seotud teenused, näiteks vee- ja elektriühendused, jäätmekäitlus ja puhkevõimalused.

Kestliku turismi edendamise meetmed

Maakondade esitatud andmetest (Tabel 1) on näha, et kestliku turismi meetmete rakendamise poolest on kõige eesrindlikumad Tartumaa ja Tartu linn ning Põlvamaa. Tartumaal ja Tartu linnas tunnustatakse kliimasõbralikke ettevõtteid ning seal asub 1/3 Eestis tegutsevatest Rohelistest muuseumitest: ERM, Tartu Ülikooli loodusmuuseum ja botaanikaaed, Tartu Ülikooli muuseum. Tartu omab rahvusvaheliselt tunnustatud Green Destinations Platinum taset. Sama tiitlit omab lisaks Tartule Eestis ainult Lahemaa. Lisaks on piirkonnas Green Key ökomärgisega tunnustatud ettevõtteid. Põlvamaal tegeletakse kliimasõbralike ettevõtete toetamisega, Green Key ja Green Destinations initsiatiividega, kasutatakse kohalikku rohemärgist ja maakonnas tegutsevad ka roheettevõtted. Kõige väiksem osakaal kestliku turismi meetmetest on omavalitsuste endi poolt välja toodud Valgamaal ja Võrumaal.

Tabel 1 Kestliku turismi meetmed Lõuna-Eesti maakondades

	Jõgevamaa	Võrumaa	Valgamaa	Põlvamaa	Tartumaa ja Tartu linn
Kliimasõbralike ettevõtete tunnustamine/julgustamine	•	•		•	•
Green Key ⁵⁵		•	•	•	•
Looduspargi seaduse rakendamine			•		
Green Destinations				•	•
Kohaliku rohemärgise kasutamine	•			•	
Roheettevõtete tegutsemise omavalitsuses	•			•	
Roheline muuseum ⁵⁶					•

⁵⁵ SEI. Rahvusvahelise keskkonnamärgise Green Key programmi elluviimine. [Link](#).

⁵⁶ Eesti Keskkonnanuhtumise assotsiatsioon. Mis on roheline muuseum? [Link](#).

Lisa 5. Julgete tulevikutegevuste sõnastused

Tabel 1 Julgete tulevikutegevuste sõnastused

Käesolev lisa on valminud töögruppide arutelude põhjal, kus osalejaid julgustati mõtlema „kastist välja“ Tabelis toodud tegevused ei ole kõik täpselt sellisena rakendatavad, kuid need peegeldavad ambitsioone ja tulevikku suunatud mõtteviise, mis võivad inspireerida järgmiste aastate arengusuundi.

Seiklusturism	Loodusturism	Kultuuriturism	Toiduturism	Juhtimine	Äriturism
Veelaevanduse arendamine elamuste pakkumiseks	Metsa teraapia arendamine koostöös meditsiini-asutustega. Metsakümblust soovitatakse tervist tugevdava võttena	Hologrammide ja 3D lahenduste suurem kasutamine	Virtuaalprillide kasutamine külastamisviisina, aga päris reisimine ja maitsed on eksklusiivsed	Lõuna-Eesti on tipp-ja keskastmejuhtide reisisihtkoht. Helikopteriplatside rajamine ligipääsetavuse parandamiseks	Lõuna-Eesti keskkond on hoitud ja ei ole üle-rahvastatud
Oleme kauge, ihaldusväärne ja eksklusiivne maalähedane sihtkoht 2050	Hologrammide kasutamine matkaradadel info ja metsaelanike kuvamiseks	Lõuna-Eestisse ühise maamärgi loomine, et külastajaid meelitada. Nt Pedeli jõe äärde UFO	AI kasutamine retseptide loomisel ja ruumi kujundamisel	AI kasutamine. Personaalne lähenemine, näiteks robotite kasutamine sihtkoha tutvustamiseks	Suurem personaalse lähenemise kasutamine
Aastaks 2050 Eesti siseste kiirrongide liinide käivitamine isesõitvate liikurite võimaluste ärakasutamine, pakettide koostamine	Samm tagasi, et saaks üldse edasi.	Traditsiooniliste lahenduste juurde naasmine	Nutika tootmise kasutamine köögis ja põllumajanduses	Suurte filmiproduktioonide toomine piirkonda, mis aitavad tõsta Lõuna-Eesti nähtavust maailmas	Külastajate ja kohalike vahel tolerantsuse suurendamine
	Loodusmängude osakaalu suurendamine			Tagastusfondi panus Lõuna-Eestisse	Personaalsuse osakaalu säilitamine
				Suurürituste mõju majandusliku meetodika kaardistamine	